

જૈન તત્ત્વજ્ઞાન તથા આચારને
મુદ્ર સરવ ઐશીએ રજૂ કરતી

જૈન શિક્ષાવલી

પ્રથમ શ્રેણીનાં ૧૨ પુસ્તકો

- ૧ જીવનનું ધ્યેય
- ૨ પરમપદનાં માધનો
- ૩ ઇષ્ટદેવની ઉપાસના
- ૪ મહાગુરુસેવા
- ૫ આદર્શ શુદ્ધસ્થ
- ૬ આદર્શ માધુ
- ૭ નિમમો શા માટે ?
- ૮ તપની મહત્તા
- ૯ મત્રસાધન
- ૧૦ યોગાભ્યાસ
- ૧૧ વિશ્વશાંતિ
- ૧૨ મકલતાનાં સૂત્રો

શ્રેણીનું મૂલ્ય રૂા ૬-૦૦ પોસ્ટેજ ૧-૦૦ અલગ
માત્ર ગણતરીની નકલો જ બાકી રહી છે, માટે તમારી
નકલ આજે જ મેળવી લો તથા હવે પછી પ્રગટ થનારી
બીજી શ્રેણીના ગ્રાહક બનો

નોંધ — આરમા નિમધને ઉરે આપી શ્રેણીનું શુદ્ધિપત્રક આપ્યું છે,
તે પ્રમાણે સુધારો કરી પુસ્તકોનો ઉપયોગ કરવા મિનતિ છે

જૈન ગિજ્ઞાવતી પુષ્પ પોદેય

જીવનનું ધ્યેય.

★

લેખક :

સાહિત્યચારિણિ ચનારંધ્રાની પત્નિ
શ્રી ધીરજલાલ ટોઠરશી માહ

★

પ્રકાશક

જૈન સાહિત્ય-પ્રકાશન-મંદિર
મુંબઈ-૯.

મૂલ્ય પચાસ નવા પૈસા

નરેન્દ્રકુમાર ડી. શાહ

વ્યવસ્થાપક જૈન સાહિત્ય-પ્રકાશન-મંદિર

લઘુભાઈ ગુણપત બ્રી-ટીંગ,

ચીમ બદર, મુંબઈ-૬.

પહેલી વાર ૨૦૦૦

સ ૨૦૧૫, સને ૧૯૫૬

સર્વદક્ષ પ્રકાશકને સ્વાધીન

મુદકે -

મણિનાથ જ્ઞાનવાય શાહ.

નવપ્રભાત પ્રી-ટીંગ પ્રેસ,

ઘીકાંટા રોડ, અમદાવાદ

પ્રકાશકનું નિવેદન

જૈન મંદિરોએ જીવનની સુધારણા માટે જે તત્ત્વજ્ઞાન ઉપદેશો છે તથા જે આચારની પ્રરૂપણા કરી છે, તે સહુ સગવડતાથી સમજી શકે તે માટે જૈન શિક્ષાવલીની યોજના હાથ ધરવામાં આવી છે. હાલ તેમાં બાર પુસ્તકો પ્રકટ કરવામાં આવે છે, પરંતુ સયોગે વધારે સાનુકૂળ દેખાશે તો તેમાં બીજા પુસ્તકો પણ પ્રકટ કરવામાં આવશે.

આ પુસ્તકો દીર્ઘ ચિંતન-મનનના પરિણામે સુદર શૈલિમાં લખાયેલાં છે એટલે તે સહુને પસંદ પડશે એમાં શંકા નથી.

જૈન શિક્ષાવલીની યોજના સાકાર બની તેમાં અનેક મુનિરાજો, સરથાઓ અને ગૃહસ્થોનો સક્રિય નિમિત્તમૂળ છે. ખાસ કરીને પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયવ્રહ્મણસૂરીશ્વરજી, તેમના વિદ્વાન્ શિષ્ય રત્ન મુનિરાજશ્રી કીર્તિવિજયજી, પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયપ્રેમ સૂરીશ્વરજીના શિષ્યરત્નો પૂ. પૂ. મહારાજ શ્રીભદ્રવિજયજી, પૂ. મુ. શ્રી જ્ઞાનુવિજયજી, તથા પૂ. મુ. શ્રી કુદરુદ્ધવિજયજી તેમજ પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયજીભૂમૂરીશ્વરજી, તેમના શિષ્યરત્ન મુ. શ્રી રૂપતવિજયજી અને પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયઅમૃતસૂરીશ્વરજીના વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન પૂ. પૂ. મ. શ્રી કુરુધરવિજયજી તથા પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયવર્મસૂરિજીના શિષ્યરત્ન મુનિશ્રી યગોવિજયજી વગેરેએ આ યોજનાને સકારી તેને વેગ આપવામાં કિંમતી સહાય આપી છે, તે માટે તેમનો ખાસ આભાર માનીએ છીએ. ઉપરાંત શ્રી. માણેકલાલ સુનીનાથ, શ્રી. ચંદુલાલ વર્ધમાન, શ્રી. ચતુરભાઈ નગીનલાલ (જેનગામવાળા), શ્રીમાન બી. કે. શાહ, યોગી શ્રી ઉમેશચંદ્રજી શ્રી નાગકુમાર મહાની તથા જૈનધાર્મિક શિક્ષણસંઘ-મુળર્થના કાર્યવાદમાં શ્રી પ્રાણજીવન હ. ગાધી વગેરેએ આ કાર્યમાં સક્રિય આપી અને ઉત્સાહિત કર્યાં છે, તે માટે તેમનો પણ આભાર માનીએ છીએ. આ પુસ્તકોમાં વિશાળ આપનાર દરેક સરથાઓના પણ અમે આભારી છીએ.

વિધયાનુક્રમ

- ૧ પ્રાસ્તાવિક
- ૨ જીવન અંગે જૈન ધર્મનું દષ્ટિબિંદુ
- ૩ મનુષ્યભાવની દુર્લભતા
- ૪ આપણા વિવિધ વર્તન પર મધુર્બિંદુનું દષ્ટાંત
- ૫ સંસારમાં મુખ્ય કયા છે ?
- ૬ મહેશ્વરદત્તની કથા
- ૭ ભોગની નિ સાગતા
- ૮ ધર્મની ઉપાદેયતા
- ૯ ધર્મ પર થતા આક્ષેપનું નિવારણ
- ૧૦ ધર્મશાધનને જ જીવનનું ધ્યેય બનાવવું જોઈએ
- ૧૧ ધ્યેયની પ્રાપ્તિ કયારે થાય ?
- ૧૨ વિચારશક્તિનું મહત્ત્વ
- ૧૩ ચાર મહિતોની વાર્તા
- ૧૪ બુદ્ધિના આઠ સુણો કેળવવાની જરૂર

॥ ॐ ह्रीं व्हं नम ॥

જીવનનું ધ્યેય

૧-પ્રાસ્તાવિક

જૈન મહર્ષિઓની જગહિતકારિણી શિશુનો સાર આર નિખંધોમા તૈયાર કરવાનો મનોરથ આજે સાકાર થઈ રહ્યો છે, એટલે અમારા હૃદયમા આનંદની ભિંમિઓ ઉઠી રહી છે

વિચારોને વાણીમા ઉતારવા અને તેને અક્ષરબદ્ધ કરવા એ ઘણું અઘરું કામ છે, પણ તે લાખા વખતના મહાવરાથી સિદ્ધ થઈ શકે છે આ કાર્યમા અમને કેટલી સફળતા મળી છે? તેનો નિર્ણય તો પાકકો પોતે જ કરી શકશે, એટલે તે સંબંધી અમારું કંઈ વકતવ્ય નથી

જો જીવનનું ધ્યેય નક્કી થાય તો જ પ્રવૃત્તિઓ યથાર્થ રીતે જોડવી શકાય અને સિદ્ધિ કે સફળતાને વરી શકાય, એટલે પ્રથમ નિખંધમા ‘જીવનનું ધ્યેય’ એ વિષય નક્કી કરવામા આવ્યો છે

૨-જીવન અંગે જૈન ધર્મનું દૃષ્ટિબિંદુ

જીવન શબ્દ સહુને પરિચિત છે, પણ તે સંબંધી પ્રશ્નો કરવામા આવે તો તેના ચોગ્ય ઉત્તરો બહુ થોડા આપી શક્યો, એટલે પ્રથમ વિચાર તેનો કરીએ

જીવન એ કદવના કે રાખ નથી પણ એક જાતની ક્રિયા છે, તે આપણે રાજના અનુજવથી જરાબં બાળી શકીએ છીએ 'હું છું હું' કે 'જામે છીએ છીએ,' એમ કહેવાનો અર્થ એ જ છે કે 'મારામા-આપણામા જીવનની ક્રિયા ચલી રહેલી છે'

આ જીવવાની ક્રિયા પ્રાણીઓમા હોય છે, પણ જડ પદાર્થોમા હોતી નથી 'આ ગાય જીવે છે,' 'આ પારેતું જીવે છે,' એમ આપણે કહીએ છીએ, પણ 'આ લામ્પી જીવે છે,' 'આ છત્રી જીવે છે' કે 'આ નેડા જીવે છે,' એમ આપણે કહેતા નથી

જે પ્રાણીને ધારણ કરે તે પ્રાણી કહેવાય છે, એટલે આપણે પ્રાણથી પરિચિત થવું જોઈએ કેટલાક કહે છે કે ઉષ્ણતા એ જ પ્રાણ છે અને તે સૂર્યમાથી પ્રાપ્ત થય છે તેને માટે શાસ્ત્રમા હિરણ્યમર્ચા એવો શબ્દ વપરાયેલો છે કેટલાક કહે છે કે વાયુ એ જ પ્રાણ છે તેની સાબીતી એ છે કે જે પ્રાણી શ્વેતચરણ લેતું બધું ચાય તો તે સઘ મરણ પામે છે કેટલાક કહે છે કે પ્રાણ એ એક જાતનો સૂક્ષ્મ પદાર્થ છે અને તે રુધિરશુદ્ધિ વગેરે જીવ નોપયોગી વાંચો કરે છે આમ પ્રાણ વિરે ઘણા મતો પ્રવર્તે છે, પરંતુ કોઈ વિચાર કરવામા આવે તો તેનાથી આપણા મનનું સમાધાન થઈ શકતું નથી.

જે ઉષ્ણતા એ જ પ્રાણ હોય અને તેનાથી જ જીવન સંભવિત બનતું હોય તો મૃત્યુ પામેલા પ્રાણીને યોગ્ય પ્રમાણમા ઉષ્ણતા આપવાથી તે સજીવન થવું જોઈએ, પણ

તેમ થતું નથી. અથવા વાયુ એજ પ્રાણ હોય તો મૃત્યુ પામેલા પ્રાણીને વાયુ આપવાથી તે સજીવન થવું જોઈએ પણ તે થતું નથી જિભાર મનુષ્યોને એકસીજનના સીલીડરે આપવા છતાં તે મૃત્યુ પામતા જણાય છે સ્થિરની શુદ્ધિ આદિ કાર્યો યોગશાસ્ત્ર અને આયુર્વેદના અભિપ્રાયથી પાચ પ્રકારના વાયુના ક્રમો છે, એટલે તે અંગે જે સૂક્ષ્મ પદાર્થની કલ્પના કરવામા આવે છે, તે પણ યોગ્ય ઠરી શકતી નથી આ મયોગોમા પ્રાણ એ આત્માની-જીવની પોતાની જ વિશેષતા છે, એમ માનવું બ્યાજી છે

જોન મદ્ધર્મિઓએ પ્રાણના જે પ્રકારે માનેલા છે દ્રવ્યપ્રાણ અને જાંવપ્રાણ તેમા દ્રવ્ય-પ્રાણ વડે જીવન શક્ય બને છે અને જાંવપ્રાણ એ આત્માના જ્ઞાનાદિ મૂળ શુદ્ધ છે આનો અર્થ એ થયો કે જોના સયોગોથી જીવને જીવન-અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે અને જોના વિયોગથી જીવને મરણ-અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે, તેને પ્રાણ સમજવો આ બ્યાખ્યા પ્રમાણે કોઈ પણ જીવત પ્રાણી પ્રાણ વિનાનું હોઈ શકે નહિ

જોન મદ્ધર્મિઓએ દ્રવ્ય પ્રાણની સખ્યા દશની ગણી છે અને તેમાથી કોઈ પણ પ્રાણનો અનિપાત કરવો, અર્થાત્ વિયોગ કરવો તેને દિસા દેહી છે આ રદ્ધા તેની પ્રતીતિ કરાવનારા શબ્દો

પથેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધં બલં ઘ,
નિઝ્વાસમુચ્છવાસમધાન્યદાયુ ।
પ્રાણા દર્શંતે મગવન્મિદક્તા,
સ્તેષા વિયોગીજરણ મુ દિસા ॥

‘ પાચ ઈંદ્રિયો, ત્રિવિધ બળ એટલે કાયબળ, વચનબળ, અને મનોબળ, નિશ્વાસ અને ઉચ્છ્વાસની ક્રિયા અર્થાત્ શ્વાસોશ્વાસ તથા આયુષ્ય, એ દશ પ્રાણો જિન ભગવતોએ કહેલા છે તેનો વિયોગ કરવો તે હિંસા છે ’

પ્રાણુનુ આ સ્વરૂપ બાણવાદી આપણે જીવન અને મૃત્યુનો સાચો અર્થ સમજી શકીએ છીએ ને વિવિધ પ્રકારની હિંસાથી પણ બચી શકીએ છીએ

હવે એક દૃષ્ટિપાત આજના વિજ્ઞાન તરફ કરીએ અને તે મૃત્યુની કેવી વ્યાખ્યા કરે છે ? તેનું નિરીક્ષણ કરીએ તે કહે છે કે ‘ જ્યારે આ માનવશરીરના ખાસ ખાસ ભાગો (Vital parts) જીવું થઈ જાય છે, ત્યારે સમસ્ત યત્ર બંધ પડે છે માનવશરીરના ખાસ ભાગો હૃદય, ફેફસા અને મગજ છે જ્યારે કોઈ બિમારી કે દુર્ઘટનાથી આ ભાગો જખ્મી કે જીવું થઈ જાય છે, ત્યારે કુદરતી રીતે બધું યત્ર બંધ પડે છે અને તે જ મૃત્યુ છે ’

આ વ્યાખ્યા પ્રથમ દૃષ્ટિપાતે ઠીક લાગે છે, પણ અનુભવની કમોટી પર ટકી શકતી નથી, કારણ કે આ જગતમા એવા ઉદાહરણો પ્રાપ્ત થયા છે કે જેમા ૪૮ કલાક સુધી શ્વામ તથા હૃદયની ગતિ એકદમ બંધ રહ્યા પછી પણ મનુષ્યો જીવતા રહ્યા હોય અને એવા પણ ઉદાહરણો મળ્યાં છે કે જેમા મનુષ્ય ૪૦ દિવસ સુધી એક લાકડાની પેટીમા રહ્યા પછી પણ જીવતા નીકળ્યા હોય

આ ઉદાહરણોમા ૪૦ દિવસ સુધી પેટીમા બંધ

રહેલા મનુષ્યના હૃદય, ફેફસાં અને મગજ એ ત્રણે ભાગોએ પોતાના કામ બધ કરી દીધા હતા, કારણ કે બાહ્ય પૌદ્ગલિક સામગ્રીના અભાવે તે પોતાનું કામ કરી શકતા નથી. આ સંયોગેમા તેઓ મૃત્યુ પામેલા જ દેખાય, પણ તેઓ ખરેખર મૃત્યુ પામ્યા ન હતા. ત્યારે આ ઘટનાનો ખુલાસો શો સમજવો? આજનું વિજ્ઞાન એના ઉત્તરમા મૌન મેલે છે અને પોતાનું માથું ખજવાળે છે, પણ જૈનશાસ્ત્રો આગળ આવીને તેનો ખુલાસો કરે છે કે તેનો આયુષ્યપ્રાણ અવશિષ્ટ રહ્યો હતો, એટલે તેના આધારે જીવન ટકી રહ્યું હતું અને ફરી પૌદ્ગલિક સામગ્રી પ્રાપ્ત થતા બાકીના નવે પ્રાણો પોતાનું કામ કરવા લાગ્યા હતા. આ ખુલાસો આપણા ગળે બગબગ હતરી લાય છે, એટલે વિજ્ઞાનની ‘વાઇટલ પાર્ટ્સ થિયરી’ કરતા જૈન ધર્મનો ‘દશ પ્રાણનો સિદ્ધાન્ત’ વધારે વાસ્તવિક લાગે છે.

અહીં એટલું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે કે બધા પ્રાણીઓને દશ પ્રાણ હોતા નથી કેટલાકને ચાર હોય છે, કેટલાકને છ હોય છે, કેટલાકને સાત હોય છે, કેટલાકને આઠ હોય છે, કેટલાકને નવ હોય છે અને કેટલાકને પૂરેપૂરા દશ હોય છે જેમને ચાર પ્રાણ હોય છે, તેમને સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છવાસ અને આયુષ્ય હોય છે જેને છ પ્રાણ હોય છે, તેને વધારામા રસનેન્દ્રિય અને વચનબળ હોય છે જેને સાત પ્રાણ હોય છે, તેને આ છ પ્રાણ ઉપરાત પ્રાણેન્દ્રિય વધારે હોય છે જેને આઠ પ્રાણ હોય છે, તેને આ સાત પ્રાણ ઉપરાત ચક્ષુરિન્દ્રિય

વધારે હોય છે અને નવ પ્રાણ હોય છે, તેને આઠ પ્રાણ ઉપરાત ઓત્રેન્દ્રિય વધારે હોય છે જેને દશ પ્રાણ હોય છે તેને આ નવ પ્રાણ ઉપરાત મનોબળ પણ હોય છે

આત્મા જીવનશક્તિ ધારણ કરવાના ગુણને લીધે જીવ કહેવાય છે. તેથી જ જૈનન મહર્ષિઓએ તેની વ્યાખ્યા કરતા જણાવ્યું છે કે ‘જીવિતવા, જીવતિ, જીવિષ્યતીતિ જીવ ।’ -જે જીવનવાળો છે, જીવે છે અને જીવશે તે જીવ જાણવો’

જન્મ એટલે જીવનની શરૂઆત અને મરણ એટલે જીવનનો અંત, એમ માનીને આપણે સધળો વ્યવહાર ચલાવીએ છીએ, પણ તકની કસોટી પર એ ટકી શકે તેમ નથી ‘જો જન્મ એ જ જીવનની શરૂઆત હોય તો બાધા બાળકો સરખા કેમ નહિ? હરેકનું વ્યક્તિત્વ ભિન્ન શા માટે?’ એ પ્રશ્ન આપણી સમક્ષ ખડો થાય છે તેનો જબીર વિચાર કરતા એ નિર્ણય પર આવણું પડે છે કે ‘હરેક બાળક જન્મતી વખતે પોતાની સાથે સરકારની કેટલીક મૂડી લેતું આવે છે’

‘સરકારની આ મૂડી તેને કયાની પ્રાપ્ત થઈ?’ તેના ઉત્તરમાં આપણે ભૂતકાલીન જીવન તરફ અશુભિનિ દેશ કરવો પડે છે, અર્થાત ભૂતકાળમાં જે જીવન જીવાયું, તેમાંથી સરકારની મૂડી એકઠી વઈ અને તે નવા જન્મ વખતે માથે આવી

‘ભૂતકાલીન જીવન કયારે શરૂ થયું?’ તેનો જવાબ કોઈ આકાશથી માગે તો આપી શકાય એવો નથી, કારણ કે તે માટે વર્ષો કે સદીઓની જે મજા દર્શાવવામાં

આવે, તેની પહેલા શું હતું? એ પ્રશ્ન લિબો જ રહેશે અને ભૂતકાલમાં કેઈ પણ વખતે જીવન એકાએક શરૂ થઈ ગયું એમ માનવું એ કારણકાર્યના સ્થાપિત નિયમનો સ્પષ્ટ ભગ છે, એટલે એ જીવનની આદિ નથી, એમ માનવું જ ઉચિત છે જેમણે સમયની મર્યાદા બાંધીને જીવનની શરૂઆત અમજાવવાના પ્રયાસો કર્યા છે, તેમને પણ મૂળ વસ્તુ અનાદિ જ લેવું પડ્યું છે, તો જીવનને પોતાને જ અનાદિ યા માટે ન માનવું ?

જેમ જીવનનો પ્રવાહ ભૂતકાળમાંથી વર્તમાનકાળમાં આવ્યો, તેમ વર્તમાનકાળમાંથી ભવિષ્યકાળમાં જાય છે અને મૃત્યુ પછી પણ તે ચાલુ જ રહે છે, એટલે મૃત્યુ એ અવસ્થાનું રૂપાંતર માત્ર છે, જીવનનો અંત નથી

ભગવદ્ગીતાનો નિમ્ન શ્લોક પણ આ મતને પુષ્ટિ આપે છે

વાસાસિ ત્રીર્ણાનિ વથા વિદાય
તથાનિ શૃદ્ધાસિ નરોડ્વપરાણિ ।
તથા શરીરાણિ વિદાય જાર્ણા-
ન્યન્યાનિ સ્વાતિ તથાનિ વેદો ॥

‘જેમ મનુષ્ય જૂના વસ્ત્રો ત્યજી નવા વસ્ત્રો ધારણ કરે છે, તેમ દેહધારી આત્મા જૂના શરીરો ત્યજી બીજા નવા શરીરો ધારણ કરે છે’ તાત્પર્ય કે તેમાં જીવનનો જે મૂળ પ્રવાહ છે તે બીજા સ્વરૂપે ચાલુ રહે ॥

આ સિદ્ધાંતને ‘પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત’ કહેવામાં આવે છે અને તેને શ્રુતિ, સુક્તિ તથા અનુભૂતિ એ ત્રણેનો પ્રબળ

ટેકો છે. ભારતનું કોઈ પણ આસ્તિક દર્શન એવું નથી કે જે આ સિદ્ધાંતને માન્ય રાખતું ન હોય. યિયોસોફીના પ્રખર પ્રચારક ડૉ. એની એસન્ટે રીઇન્કારનેશન (Reincarnation) નામનું એક સુંદર પુસ્તક પ્રકટ કરીને પુનર્જન્મ નહિ માનનારાઓની ભ્રમણા ભાગી નાખી છે.

આ જગતમાં એવા અનેક મનુષ્યો જોવામાં આવ્યા છે કે જે પોતાનો પૂર્વજીવ કહી શકે અને તેમાં શી શી ઘટનાઓ થતી હતી, તેનું આબાદ વર્ણન કરી શકે. વર્તમાનકાળમાં પણ આવા પુરુષોના વર્ણન સમયે સમયે વર્તમાનપત્રોમાં છપાતા રહે છે અને તેમાંના કેટલાક વર્ણનો આમારા જોવામાં આવ્યા છે.

‘આત્મા આ રીતે પુનર્જન્મ શા માટે ધારણ કરે છે?’ તેનો ઉત્તર એ છે કે તેણે જૂનકાળમાં તેમજ વર્તમાનકાળમાં જે જે કર્યો કયો છે, તેનું ફળ લોભવવાનું બાકી રહેતું હોવાથી તેને આ રીતે પુનર્જન્મ ધારણ કરવો પડે છે અને ચાર ગતિ તથા ચારાશી લાખ જીવોના રૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે છે. આ રીતે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહેલા આત્માઓને સચારી કહેવામાં આવે છે.

અહીં કર્મ શબ્દથી કિયા નહિ પણ જડ એવા પુદ્ગલની એક પ્રકારની વર્ગણા સમજવાની છે કે જે મિથ્યાત્વ વગેરે કારણોને લીધે જીવ વડે પ્રહણ કરાય છે.

આ કર્મમાં જે આત્માના જ્ઞાનશુષ્કનું આવરણ કરે છે, તેને જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે, જે આત્માના દર્શન શુષ્કનું આવરણ કરે છે તેને દર્શનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે,

જે આત્માના આનંદધન સ્વભાવનું આપરણ કરી શાતા-
અશાતા ઉપજવે છે, તેને વેદનીય કર્મ કહેવાય છે, જે
આત્માના સમ્યક્ શ્રદ્ધાન અને સમ્યક્ ચારિત્રરૂપ ગુણનું
આપરણ કરી મોહ ઉત્પન્ન કરે છે, તેને મોહનીય કર્મ
કહેવાય છે, જેના લીધે આત્માને એક શરીરમાં અમુક
સમય મુખી રહેવું પડે છે, તેને આયુકર્મ કહેવાય છે,
જેના લીધે આત્મા મૂર્તપણાને પામે અને શુભ-અશુભ
ગતિ, શરીર ઇન્દ્રિય વગેરેને ધારણ કરે, તેને નામકર્મ
કહેવાય છે, જેના લીધે આત્માને જિનાન્નીયાપણુ પ્રાપ્ત
થાય, તેને ગોત્રકર્મ કહેવાય છે અને જેના લીધે આત્માની
દાનાદિ લઠિધમા અતરાય થાય તેને અતરાયકર્મ કહેવાય
છે આ કર્મ સંબંધી અનેક હકીકતો બાજુવા જેવી છે,
તે જ કર્મક્રમો, કર્મપ્રકૃતિ, પચસબ્રહ્મ વગેરે શ્રેયોભાથી
મુમુક્ષોએ જોઈ લેવી

સકલ કર્મોનો નાશ થતા હવે પોતાની સ્વાભાવિક
બિર્ધગતિથી એક જ સમયમાં લોકના અગ્ર ભાગ પર
આવેલી સિદ્ધસિલામાં પહોંચી બેસે છે આ રીતે કર્મ
બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવનાર આત્માઓને મુક્તાત્મા કે સિદ્ધ
કહેવામાં આવે છે

આપણે મુક્તિ, મોક્ષ, સિદ્ધિ, શિવગતિ, નિર્વાણ,
નિઐયત્સ, અજરામરાવસ્થા, પરમપદ વગેરે શબ્દો
શાસ્ત્રોમાં વારંવાર વપરાયેલા જોઈએ છીએ, તે આત્માની
આ અવસ્થાનું સૂચન કરે છે

ઉપર ચાર-ગતિ અને ચોરાસી લાખ હવથો'

નિર્દેશ કરવામા આવ્યો છે, એટલે તે અગે પણ થોડો ખુલાસો કરી લઈએ

ગતિ શબ્દનો સામાન્ય અર્થ છે જવાની ક્રિયા તે અહીં એક લાવમાથી બીજા લાવમા જવાના અર્થમા વપરાયેલો છે આવા લવો ચાર પ્રકારના હોવાથી ગતિ પણ ચાર પ્રકારની માનવામા આવી છે નરક, તિર્થંથ, મનુષ્ય અને દેવ દેવગતિને સ્વર્ગ પણ કહેવામા આવે છે

જીવોને ઉત્પન્ન થવાના સ્થાનો અસંખ્ય છે, પરંતુ જેના સ્પર્શ, રસ, ગંધ અને વર્ણ સમાન હોય, તેવા બધા સ્થાનોની એક યોનિ ગણવામા આવે છે એ રીતે આ યોનિઓની સંખ્યા ૮૪ લાખ છે જીવ તે યોનિમા આવીને ત્યાંના પુદ્ગલ શ્રદ્ધા કરી નવું શરીર રચે છે તે આ પ્રમાણે —

- (૧) પૃથ્વીકાય એટલે પૃથ્વી એજ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૨) અપૃકાય એટલે ખાણી એ જ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૩) તેજસ્કાય એટલે અગ્નિ એજ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૪) વાયુકાય એટલે વાયુ એજ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૫) પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય એટલે જેમા કૃણ, કૂલ, છાલ, લાકડા, મૃણ, પાદડા અને બીજા એ દરેક જેનું સ્વતંત્ર શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૧૦ લાખ

(૬) સાધારણ વનસ્પતિકાય એટલે જેનું એકેક શરીર અનંત જીવોનું હોય છે, એવું શરીર જેનું બનવાનું છે, તેની યોનિ ૧૪ લાખ

આ પાચે કાયના જીવો સ્થાવર કહેવાય છે, કારણ કે તે પોતાની જાતે હલન ચલન કરી શકતા નથી

(૭) બે ઇન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૨ લાખ
(૮) ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૨ લાખ
(૯) ચાર ઇન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૨ લાખ
(૧૦) તિર્યચ પંચેન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૪ લાખ
બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય અને ચક્રિન્દ્રિયનો સમાવેશ ગતિની દૃષ્ટિએ તિર્યચમા થાય છે		
(૧૧) દેવના શરીરની	યોનિ	૪ લાખ
(૧૨) નારકીના શરીરની	યોનિ	૪ લાખ
(૧૩) મનુષ્યના શરીરની	યોનિ	૧૪ લાખ.

આ રીતે યોનિની કુલ સંખ્યા ૮૪ લાખની થાય છે. વધિક ધર્મમા પણ યોનિની સંખ્યા ૮૪ લાખની માનવામા આવી છે, પણ તેની ગણના જુદી રીતે થાય છે

આત્મા એક શરીર છોડીને બીજું શરીર ધાગ્યું કરે ત્યારે ભાવી જીવનયાત્રાના નિર્વાહ માટે પોતાના નવીન જન્મક્ષેત્રમા એક સાથે પૌદ્ગલિક સામગ્રીનો સંગ્રહ કરવા લાગે છે^૧, તેમાંથી શરીરની રચના થાય છે^૨, ધર્મ નિર્માણ થાય છે^૩, આસોગ્યવાસ લેવાની શક્તિ ભાવાની થાય છે^૪ અને

ઉત્પન્ન થાય છે. આ છ શક્તિઓ પૌષ્ઠિક શક્તિની પૂર્ણતા કરનારી હોવાથી જૈન મહર્ષિઓએ તેને ■ પર્યાપ્તિની સસા આપેલી છે.

સ્વામી અલેક્ઝાન્ડરે ‘Life beyond death—મૃત્યુ પછીનું જીવન’ એ નામના પુસ્તકમાં આ વિષયનું જે વર્ણન કર્યું છે, તે જૈન મહર્ષિઓના પ્રતિપાદનની નજીક છે તેઓ જણાવે છે કે ‘The soul after dwelling in one body for a certain length of time leaves it at the time of death and enters into another body, in order to gain experience and knowledge in those lives or to reap the results of the works of previous lives. It may enter into a human form or into an animal form. The doers or souls that have performed good deeds will enter a human form or angelic forms but the doers that have performed wicked deeds will appear in animal forms and after remaining there for some time may take any other form according to their deeds. Thus there is a revolution of the soul from body to body. The souls are bound to reap the natural consequences of their deeds and misdeeds and enjoy or suffer by coming in bodies either animal or human.’

અર્થાત્ ‘કેટલોક સમય એક શરીરમાં રહ્યા પછી આ આત્મા નવું શાન કે નવો અનુભવ પ્રાપ્ત કરવા માટે અથવા

પોતાના પૂર્વ જન્મોમા કરેલા કર્મોનુ ફળ લોગવવા માટે મૃત્યુ પામીને બીજા શરીરમા પ્રવેશ કરે છે અને મનુષ્ય શરીર કે પશુ-શરીર ધારણ કરે છે જે આત્માઓએ શુભ કર્મો કર્યા છે, તેઓ યા તો માનવશરીર ધારણ કરે છે, અથવા દેવતાઓનુ શરીર ધારણ કરે છે અને જે આત્મા ઓએ અશુભ કર્મો કર્યા છે, તેઓ પશુશરીર ધારણ કરે છે આ શરીરોમા કેટલાક દિવસો સુધી નિવાસ કર્યા બાદ તેઓ પોતાના કર્મ અનુસાર પુન બીજા શરીરને ધારણ કરે છે આ રીતે આત્મા એક શરીરમાથી બીજા શરીરમા પરિવ્રમણ કરે છે આત્માઓને પોતાના શુભાશુભ કર્મોનુ ફળ લોગવવા માટે નવા નવાશરીરો ધારણ કરવા જ પડે.

અહીંએટલુ ધ્યાનમા રાખવુ જરૂરી છે કે જૈન ધર્મની માન્યતા અનુસાર શ્રવ નવા જન્મમા નવા શરીરમાં પ્રવેશ કરતો નથી, પરંતુ આહારના પુણ્ય દ્વારા નવુ શરીર રચે છે.

૩-મનુષ્યભવની દુર્લભતા

દેવગતિમા સુખનુ પ્રમાણુ અધિક મેલેલું છે, પણ સુકિત, મોક્ષ કે પરમપદ ની પ્રાપ્તિ તો મુશ્કેલી જ કમી શકાય છે, એટલે મનુષ્યભવને જેટલું મહત્વ આપ્યો છે પરંતુ આ મનુષ્યભવની રૂઝિ મેલેલી નથી તે અગે જૈન મહર્ષિઓ જણાવે છે કે—

જેમ માટીખાણમા રહેલુ એનું યાત્રા કરવા કે મલિન અવસ્થામા હોય છે, તેમ આજીવન

પ્રારભમાં ઘણા મલિન કર્મોથી ખરડાયેલા હોય છે અને તે સૂક્ષ્મ નિર્ગોદમાં અનતકાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે. અહીં અસખ્યાતમાં ભાગ લેતલા દેહમાનવાળા અનત જીવોનું એક જ શરીર હોય છે અને એક શ્વાસોચ્છવાસ લેતલા સમયમાં ૧૭ થી ૧૮ ભવો થાય છે આ સ્થિતિમાં તેને કેટલું કष्ट ભોગવવું પડતું હશે ? તેનો વિચાર કરો.

આ કષ્ટ ભોગવતા કર્મનો ભાર કઈક હળવો થાય છે, ત્યારે આત્મા બાહર નિર્ગોદ, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેજસ્કાય તથા પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયમાં અસખ્યાત કાળસુધી જન્મ મરણ કરતો અનેક પ્રકારની ચાતનાઓ ભોગવે છે એમ કરતા કર્મનો ભાર કઈક હળવો થાય ત્યારે બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને ચૈઈરિન્દ્રિય તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે આ ક્રીડજીવનમાં પણ તે ઘણું કष्ट ભોગવીને કર્મનો ભાર કઈક હળવો કરે છે, ત્યારે પચૈદ્રિયપણુ પામે છે તેમાં પણ ભયકર દુખોથી ભરેલા નારક તથા તિર્યચના અસખ્યાત ભવો થઈ પછી મનુષ્યપાત્રું પ્રાપ્ત થાય છે એટલે મનુષ્યપણુ ઘણા ઘણા કાળે અને ઘણા કષ્ટે પ્રાપ્ત થાય છે.

મનુષ્યભવની કુલ્લભતા સમજાવવા માટે મૈત્ર મહર્ષિ જોએ દશ દષ્ટાંતો આપ્યા છે, તે પણ દરેક પાઠકે બરાબર વિચારવા લેવા છે.

૧-ચૂડાનું દષ્ટાંત—ચકવર્તી રાજા છ ખડ ધરતીનો ધણી હોય છે તેના સહયમાં કેટલા ચૂલા હોય ? પ્રથમ ચકવર્તીના ચૂલે જન્મવાનું હોય અને પછી દરેક ચૂલે જન્મવાનું હોય તો ચકવર્તીના ચૂલે ફરી જન્મવાનું ક્યારે મળે ?

૨-પાનાનું દંટાંત—કોઈ રમતમા કળવાળા પાસાનો ઉપયોગ કરીને એક માણસનું બધું ધન પડાવી લીધું હોય અને ફરીને માણસને પાસાની રમત રમીને તે ધન પાછું મેળવ્યું હોય તો ક્યારે મળે ?

૩-ધાન્યનું દંટાંત—ભણેલા મજૂર ધાન્યના ઢગલામા થોડા સરસવના દાણા ભેગવ્યા હોય અને તે પાછા મેળવવા મથીએ તો ક્યારે મળી રહે ?

૪-લુગારનું દંટાંત—એક રાજમહેલને ૧૦૦૮ સ્થલો હોય અને તે દરેક સ્થળને ૧૦૮ હાસ હોય અને તે દરેક હાસને લુગારમા જિલવાથી જ રાજ્ય મળે તેમ હોય તો એ રાજ્ય ક્યારે મળે ?

૫-રત્નનું દંટાંત—ગામરમા સફર કરતા પેતાની પાસે રહેલા રત્નો અગાધ જગમા ફળી મથા હોય તો શોધ કરતા એ રત્નો પાછા ક્યારે મળે ?

૬-સ્વપ્નનું દંટાંત—રાજ્યની પ્રાપ્તિ કરાવે એવું શુભ સ્વપ્ન આવ્યું હોય અને તેથી રાજ્યની પ્રાપ્તિ થઈ હોય, એવું સ્વપ્ન લાવવાનો બીજો મનુષ્ય પ્રયત્ન કરે તો એવું સ્વપ્ન ક્યારે આવે ?

૭-ચક્રનું દંટાંત—ચક્ર એટલે સધાવેધા સ્થળના મથાળે યત્રપયોગથી એક પૂતળી ચક્ર ચક્ર ફરતી હોય, તેનું નામ સધા સ્થળની નીચે તેલની ઢાઈ ઉકળતી હોય, સ્થળના મધ્યભાગમા ત્રાજપુ હોય અને તે ત્રાજવામા બિલા રહીને નીચે કશઈમા પડતા સધાનાં પ્રતિબિંબના આધારે બાણ મારીને તેની ઠાળી આખી ધીધવી

હોય તો ક્યારે વીધાય ?

૮-ચર્મનું દંષ્ટાંત—અહીં ચર્મ શબ્દથી ચામડા જેવી બાકી ચર્મ ગયેલી સેવાળ સમજવી કોઈ પૂનમની રાતે તેના પર પવનનો અપાટો આવતા તે આધી-પાછી ચર્મ ગઈ હોય અને એ રીતે પડેલા બાકેરામાંથી કોઈ કાચબાએ ચર્મનું દર્શન કર્યું હોય, 'તેવું જ ચર્મ-દર્શન એ કાચબાને પોતાના સગાવહાલાઓને કરાવવું હોય તો ક્યારે કરાવી શકે ? પવનના અપાટાથી એજ જગાએ બાકેર પડવું અને તે વખતે પૂનમનો જ યોગ હોવો, એ બધું ઠેકઠુ ફલંભ છે ?

૯-યુગનું દંષ્ટાંત—યુગ એટલે ધોસરી તે બગદના ખલા પર બરાબર બેસાડવા માટે સમોલ એટલે લાકગના નાનકડા દડુકાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે હવે ધોસરી મહાસાગરના એક છેડેથી નાખી હોય અને બીજા છેડેથી સમોલ નાખી હોય તો એ ધોસરીમાં સમોલ પેસે ખરી ? અને પેસે તો ક્યારે પેસે ?

૧૦-પરમાણુનું દંષ્ટાંત—એક મથકનું અત્યંત બારીક ચૂર્ણ કરીને એક બૂગળોમાં ભર્યું હોય અને કોઈ પર્વતની ટોચ ઉપર ઊભા 'રહીને તેને ફૂક વડે હવામાં ઉડાડવામાં આવ્યું હોય તો એ ચૂર્ણના બધા પરમાણુ ફગી ક્યારે એકત્ર થાય ?

જો આ બધા પ્રશ્નોનો જવાબ ઘણા કાળે અને ઘણાં કષ્ટે હોય તો મનુષ્યસવ પણ ઘણા કાળે અને કષ્ટે પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે તે અતિ ફલંભ છે, એમ માનીને આપણે

સઘળો છવનવ્યવહાર ગોઠવવો ભેઈએ, પણ આપણું વર્તન ઘણું વિચિત્ર છે તેનો ખ્યાલ જૈન મહર્ષિઓએ મધુભિદુના દષ્ટાંતથી આપ્યો છે

૪-આપણા વિચિત્ર વર્તન પર મધુભિદુનું દષ્ટાંત

એક મનુષ્ય વૃક્ષની ડાળે લટકી રહ્યો છે અને ઉપરની ડાળ પર જામેલા મધપ્રકાશમાંથી ટપકતા મધના બિંદુઓ ખાટી રહ્યો છે એ મધુભિદુઓ ઘોડી ઘોડી વારે પડે છે, એટલે તેની નજર એ સામે જ મઠાઈ રહી છે અને તે આસપાસ બેવાની ફરકાર કરતો નથી

જે ડાળને તે લટકી રહ્યો છે, તે ડાળને એક ધોળો જિદર અને એક ઠોળો જિદર ઢાપી રહેલ છે, એટલે તે ડાળ ઠોઠ પણ કશું તૂટી પડ્યો, એ નહીં છે વળી જે ડાળ પર તે લટકી રહ્યો છે, તેની નીચે એક મોટો દૂવો છે અને તેમાં ચાર સાપ મોડુ ફાડીને પડેલા છે એટલે ડાળ પડતા એ દૂવામાં જ પડવાનો અને પેલા સાપો પૈકી કોઈ પણ એક માપના મુખમાં સપડાઈ જવાનો, એ નિશ્ચિત છે

ખરેખર! સ્થિતિ ઘણી વિષમ છે, પણ તેને એનો જરાયે ખ્યાલ આવતો નથી એવામાં એક દેવનું વિમાન ત્યાંથી પસાર થાય છે તેને આ માણસની અતિ ઠઠગી હાલત ભેઈને દયા આવે છે, એટલે તે પોતાનું વિમાન વૃક્ષની નજીક યોસાવે છે અને પેલા મનુષ્યને કહે છે કે 'હે ભદ્ર! તારી સ્થિતિ ઘણી વિષમ છે, માટે તું આ વિમાનમાં આવી જા તારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં, તને પહોં-

ચાડી દઈશ ' ત્યારે પેલો મનુષ્ય કહે છે કે 'હમણા ઉપરથી મધનુ જિંદુ પડ્યે તે મને આખી લેવા દો. પછી તમારી સાથે વિમાનમા આવીશ ' ત્યારે પેલો દેવ કહે છે કે 'આ સાહસ કરવા જેવું નથી તે મધના ઘણા જિંદુઓ આપ્યા છે, માટે જલ્દી કર અને મારા વિમાનમા બેસી જા ' પરંતુ પેલો મનુષ્ય મધુજિંદુની લાલચ છોડી શકતો નથી, એટલે દેવ પોતાનું વિમાન બંધ આપ્યો જાય છે અને થોડી વારે વૃક્ષની ડાળ તૂટી પડતા પેલો મનુષ્ય કૂવામા પડકાઈ પડે છે તથા સાપના મુખમા સપકાઈ ભયકર દુ ખનો ભાગી થાય છે

અહીં મનુષ્ય એ આપણે, વૃક્ષ એ ભવ અને ડાળ એ આયુષ્ય એમ સમજવાનું છે ધાળો જિહ્વ એ હિવસ છે, અને ઠાળો જિહ્વ એ રાત્રિ છે આ હિવસ અને રાત્રિરૂપ એ જિહ્વે આયુષ્યરૂપી ડાળને નિરતર કાપી રહ્યા છે, એટલે આપણું આયુષ્ય પ્રતિદિન ઓછું થતું જાય છે અને તે ગમે ત્યારે પૂરું થઈ જશે એ નક્કી છે આમ છતાં આપણે વિવયભોગરૂપી મધપૂરામણી ટપકતા મુખના થોડા જિંદુઓના મોહમા પડી આ વિષમ પરિસ્થિતિનો વિચાર કરતા નથી

ફૂલો એ સસાર છે અને ચાર સાપ એ ચાર પ્રકારની ગતિ છે જે મનુષ્ય વિવયભોગમા ફૂલી કમ' બધનમા સપકાતો થકો પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરે છે, તે સસારમા રખડવાનો અને નરક, તિર્થંચ, મનુષ્ય અને દેવ એ ચાર ગતિ પૈકી કોઈ પણ ગતિમા જવાનો એ નિશ્ચિન છે.

અહીં જે દેવ આવે છે, એ ગુરુ છે અને વિમાન લાવે છે, તે ધર્મ છે આપણી વિષમ સ્થિતિ ભેદ તેઓ આપણને આ ધર્મ રૂપી વિમાનનો આશ્રય લેવા ઘણું ચમત્કાર છે, પણ 1 વચસુખની આપણી આસક્તિ છૂટતી નથી, એટલે તેમણે બનાવેલા ધર્મમાર્ગે પ્રયાણ કરી શકતા નથી. એવામા મૃત્યુ આવી પહોંચે છે, એટલે આપણે પુનઃ જન્મ પામજી કરી વિધવિધ દુ ખોના ભાજન ચઢાએ છીએ પ-સમારમાં સુખ કયા છે ?

જૈન મહર્ષિઓએ કહે છે કે 'જન્મ, જરા અને મૃત્યુથી ભરેલા આ સંસારમાં પ્રાણીને સુખ વધારી હોય ? તેને જે સુખનો અનુભવ થાય છે, તે એક પ્રકારની માયા લાગ છે અને મોહમદિરાના પાનથી ઉત્પન્ન થયેલો એક પ્રકારનો જન્મમાત્ર છે

અગૂઠો જુમીને લાળતુ પાન કરના બાળકોને જેમ માતાનુ સ્તનપાન કરવાનો જ્રમ થાય છે, તેમ આ સંસાર સુખરહિત હોવા છતા પ્રાણીઓને તેમા સુખનો જ્રમ થાય છે

બાળપણમાં વિવેક હોતો નથી, તે કારણે તેમાં અનેક પ્રકારના દુષ્ટો સહન કરવા પડે છે, યુવાવસ્થામાં કામનો ઉન્માદ હોય છે, તે કારણે તેમાં અનેક પ્રકારની વિદ્ય-નાઓ અનુભવવી પડે છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં સમગ્ર શરીર જર્જરિત થઈ જાય છે, તેથી ઇદ્રિયો બલરહિત બની જતા અનેક પ્રકારની આપત્તિઓ ઝીલવી પડે છે આમ મનુષ્યનું જીવન સદા ઉપદ્રવવાળું હોય છે

વળી પ્રાત કાલે મલ-મૂત્રની બાધા હોય છે.

મધ્યાહ્ને બૂખ-તરસની બાધા હોય છે, રાત્રે નિદ્રાની બાધા હોય છે અને બધો વખત લોભેમ્હાની બાધા હોય છે આમ મનુષ્ય ક્યારે પણ બાધારહિત હોતો નથી

આ સ સારમા જાતિ, કુલ કે સ્થાનનું અભિમાન પણ લઈ શકાય એવું નથી કારણ કે—

ન સા જાઈ ન સા જોણી, ન ત ઠાળ ન ત છુલ ।

ન જાયા ન મુયા જત્ય, સન્ને જીયા અણતસા ॥

આ લોકમા એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ થોનિ નથી, એવું કોઈ સ્થાન નથી અને એવું કોઈ કુલ નથી કે જ્યાં સર્વ જીવો અનતી વાર જન્મ્યા અને મર્યા ન હોય

તે જ રીતે સ સારની જે ઘટમાળ ચાલી રહી છે, તે પણ સુખ ઉપજાવે તેવી નથી તેનું વર્ણન શુશ્રતાના પ્રસિદ્ધ કવિ દલપતરામ હાલ્યાભાઈના શબ્દોમા સાબળેા તેઓ કહે છે કે—

(જીવણા)

તતુ કાચા તણેા તાણેા સ સાર છે,
સાધીએ સાત ત્યા તેર તુટે,

શરીર આરોગ્ય તો યોગ્ય સી હોય નહિ,

યોગ્ય સી હોય ખોરાક ખૂટે

હોય ખોરાક ન હોય સત્તાન ઉર,

હોય સત્તાન રિપુ લાજ લૂટે,

કોઈ ને યત્ન નહિ હોય દલપત કહે,

સમીપ સબધીનું શરીર છૂટે

આ સસારનો તાબો કાચા તત્ત્વથી બનેલો છે, એટલે તેના વાર તૂટતા જ રહે છે તેમા સાત વાર સાંધીએ ત્યાં તેર વૃંદે એવી સ્થિતિ પ્રવર્તે છે, એટલે વૃંદા બધા વાર સાંધી શકાય એવી સ્થિતિ નથી

મનુષ્ય શરીરે નીરાળો હોય તો તેને યોગ્ય શ્રી મળતી નથી અને કદાચ યોગ્ય શ્રી મળે તો અમનચમન કરી શકાય એટલો પૈસો પામે હોતો નથી કદાચ પૈસો પામે હોય તો સત્તાનની ખોટ હોય છે અને કદાચ સત્તાન હોય તો કોઈ યજુષ્ટ દાખવી લાજ આગત ઉપર હોય નાખે છે અને કદાચ કોઈ એ રીતે યજુષ્ટ ન કરતો હોય તો જેની સાથે ખાસ મહોબ્બત-માયા હોય એવા સ્વર્ગન-સબધીનુ મૃત્યુ નીપજે છે અને ઘેરા શેઠની છાયા ફરી વળે છે આમ સસારમા રહેનારને કોઈને કોઈ પ્રકારનું દુઃખ અવશ્ય હોય છે

સસારના સગાપણો અને સબધીમા પણ રાચવા જેવું નથી, કારણ કે આ છુવ એક વાર પિતા તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, તો બીજી વાર પુત્ર તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા એક વાર માતા તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, તો બીજી વાર પત્ની તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા એક વાર મિત્ર કે મુટ્ટું તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, તો બીજી વાર શત્રુ કે વૈરી તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે આ વિષયમા મહેશ્વરદત્તની કથા માળખો, એટલે મોહથી બીકાઈ ગએલા જ્ઞાન-મેત્રે ખુલી જશે

૬-મહેશ્વરદત્તની કથા

ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ વિજયપુર નામે નગર હતું. તેમાં મહેશ્વરદત્ત નામનો ક્ષત્રિય ગૃહેતો હતો તેને ગાગિલા નામે રૂપવતી પત્ની હતી આ મહેશ્વરદત્તના માતાપિતા વૃદ્ધ થયા હતા અને ધાર તો ગોવિંદના શુભ ગાઈ શકે તેમ હતા, પણ તેમાં તેમનું ચિત્ત જરા પણ ઘોટતું નહિ.

લોકો કહે છે કે ‘ઘડપણમાં ગોવિંદના શુભ ગાઈશું,’ પણ જેમણે જુવાનીમાં ગોવિંદના શુભ ગાયા નહિ કે તેમની જોડે સ્નેહ કેળવ્યો નહિ, તે ઘરડે ઘડપણ ગોવિંદના શુભ શું ગાવાના? મહેશ્વરદત્તના માતાપિતાએ આખી જીવગી વ્યવહારમાં જ વ્યતીત કરી હતી અને અત્યારે પણ વ્યવહાર જ એમના ગળે વળગ્યો હતો ‘ધર્મ’ નામનો એ શબ્દનો અક્ષર હજી સુધી તેમના કાનમાં પ્રવેશ્યો ન હતો અને કદાચ પ્રવેશ્યો હોય તો તે હિમાગ કે દિવ સુધી પહોંચ્યો ન હતો એટલે તેમના કુટુંબમાં માસ અને મદિગ જેવી મર્ચા અભક્ષ્ય અને અપેય વસ્તુનો ઉપયોગ થતો હતો.

મહેશ્વરદત્ત મહેનતુ હતો, એટલે મવારથી સાજા સુધી પરિશ્રમ કરીને સહુનું પૃષ્ઠ કરતો હતો.

હવે એક વખત મહેશ્વરદત્તનો પિતા બિમાર પડ્યો અને તેનો અત સમય નજીક આવ્યો, એટલે મહેશ્વરદત્તે એ હાથ જોડીને પ્રણામ કરતા કરતાં કહ્યું કે ‘પૂજ્ય પિતાજી! આપ કોઈ પણ જાતની ફીકર-ચિંતા કરશો નહિ હું બધું સમાજી લઈશ અત્યારે આપની જે કંઈ ઇચ્છા હોય તે

મને જણાવે હું તે જરૂર પૂરી કરીશ ' ત્યારે પિતાએ કહ્યું કે ' બેટા ! તું ખૂબ ડાહ્યો અને ઠામજરો છે તથા વ્યવહારમાં ધણે કુશળ છે, એટલે મને કોઈ જાતની ફીકરચિંતા થતી નથી, છતાં જે યજ્ઞો કહું હું તે ધ્યાનમાં રાખજે. હવે સમય ધણે દહિન આવી રહ્યો છે, એટલે એક વિચારીને આવજે અને જરૂર હોય તેટલો જ ખર્ચ કરજે જાતી આપણી લેસીની ખાસ ચલાવ રાખજે. મેં તેમને દેદલી મમતાથી ઉછેરી છે, તે તું જરાબર જાણે છે અને એક વાત એ પણ તરસા રાખજે કે આપણા દુકુળમાં પિતાનો અદ્વિતિ આવગ્ર એક પાદાનુ બલિદાન દેવાય છે તેમાં કંઈ ખૂલ શક્ય નહિ '.

મહેશ્વરદત્તે આ વાત અગીયાર કરી અને પિતા મૃત્યુ પામ્યો. હવે અતઃ સમયે પ્રાણીઓની જેવી મત્તિ હોય છે, તેવી જ પ્રાચ ગતિ થાય છે, એટલે મહેશ્વરદત્તનો પિતા મગીને પેતાની જ લેસતા પેટે પાડાડે અવતર્યો.

મોડા વખત પછી મહેશ્વરદત્તની માતા પથારીએ પડી અને ટકવાનું અશક્ય બન્યું. તે પણ 'મારો પુત્ર' 'મારી વડું' 'મારું ઘર' 'મારું દોર' 'મારી લાજ આગર' એમ 'માઈ-માઈ' કરતાં મરણ પામી, એટલે યોરીમાં ફગરી તરીકે હલખન થઈ અને મહેશ્વરદત્તના ઘરે ધી આસપાસ રહેવા લાગી.

મહેશ્વરદત્તે પોતાની યજ્ઞિ સુજળ માનપિતાનું ઉત્તર કાયું કપું અને હલખનનું નાવ આગળ ફકારું તે ગાગિ લાને આહતો હતો અને તેનાથી પોતાનો સમાર સુખી છે એમ માનતો હતો. પણ ગાગિલા વિવચલ પટ હતી અને

તક મળે તો પરપુરુષ સાથે પ્રેમ કરવાનું ચૂકતી નહિ. અત્યાર મુધી સાસુમસરા આગળ હતા અને ઘરમા તેમની નિરતર હાજરી રહેતી, એટલે તેની એ વિષયલ પટતાને છૂટો દોર મળ્યો ન હતો, પણ હવે સ્થિતિ બૂઝી હતી મહેશ્વરદત્તને ધધાર્થે આખો દિવસ બહાર રહેવું પડતું, એટલે તેને જોઈતી એકાત મળવા લાગી અને તેની વિષયલ પટતા પોવાવા લાગી ગામ્મકારો કહે છે કે બ્યલિચાર જેવું કોઈ મોટું પાપ નથી, પણ વિષયલુબ્ધ મનુષ્યોને એ વાત ક્યા સમજાય છે ? તેઓ તો પાપમા જ રમ્યાપમ્યા રહે છે અને તક મળી તો એ પાપનો વિસ્તાર કરવાનું ચૂકતા નથી પરંતુ પાપનો ઘઠો આખરે ફૂટે છે અને તેમનું મ્હો ઠાણુ ધાય છે.

એક વાર મહેશ્વરદત્ત ઠઈ કામ પડતા અચાનક ઘરે આવ્યો, ત્યારે બારણા બંધ જોયા આથી તે વહેમમા પડ્યો અને બારણાની તડમાથી અંદર જોવા લાગ્યો. ત્યાં એક પુરુષ નજરે પડ્યો એટલે બારણા ઉઘાડવા હાથ મારી ગાગિલાએ પોતાના ધારને સતાડવા ધણે પ્રયત્ન કર્યો પણ તેને સતાડી શકાય એવું સ્થાન ન હતું, એટલે નિરુપાયે બારણા ઉઘાડ્યા અને બચથી ઘરચરતી બાબુએ જોશી રહી.

મહેશ્વરદત્તના ક્રોધનો પાર ન હતો તેણે બારણા ઉઘડના જ ગાગિલાના ધાર પર હલ્લો કર્યો અને તેના પર ગડદા-પાટુનો વરસાદ વરસાવ્યો એમ કરતા એક જોરદાર પાટુ તેના પેડુમા વાગી, એટલે તેના રામ રમી ગયા, પણ

એ વળતે તેને એવો વિચાર આવ્યો કે ‘મારા દુષ્ટ કર્મનું ફળ મેં ક્ષોભનું તેમા મારનાર પર ક્રોધ શા માટે કરવો ?’ આ શુભ વિચારને પરિણામે તે મરીને ગાગિલાની કૂખે પોતાના વીર્યમા જ ઉત્પન્ન થયો.

ગાગિલા પણ શુનેગાર જ હતી, છતાં તે મહેશ્વર દત્તના ખોડમાથી બચી ગઈ પત્નીની ફરજેતી કરતા પોતાની પણ ફરજેતી જ થશે એ મહેશ્વરદત્ત જરાબર બજુનો હતો નીતિકારોએ કહ્યું છે કે ‘આયુષ્ય, પૈસો, ધનુ છિદ્ર, મત્ર, દવા, કામક્રીડા, દીર્ઘિતુ દાન, મળેલું સન્માન અને થયેલું અપમાન બુદ્ધિમાન પુરુષે શુષ્ક રાખવા.’

પતિએ પોતાનો દોષ જોવા હતા શિક્ષા ન કરી, એટલે ગાગિલાને પોતાની જૂઠ્ઠાને માટે અતરથી પશ્ચાત્તાપ થયો અને તે પતિને સાચી રીતે ચાહવા લાગી મહેશ્વરદત્ત પણ તેના આ વર્તનથી પ્રસન્ન થયો અને તેને ગર્ભવતી બાળી સારી રીતે સાચવવા લાગ્યો. એમ કરતા ગાગિલાએ એક પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો, એટલે મહેશ્વરદત્તના આનંદો પાર રહ્યો નહિ. કયા સસારીને પુત્રનું મુખ જોઈને આનંદ થતો નથી ?

એવામા શ્રાદ્ધના દિવસો આવ્યા, એટલે મહેશ્વરદત્તને પિતાની વાત યાદ આવી અને તેણે એક પાકાની તપામ કરવા માહી, પણ જોઈએ તેટલી કિંમતમાં જોઈએ તેવો પાકો મળ્યો નહિ આખરે ઘરમા રહેલા પાકાનો વધ કરવા નિશ્ચય કર્યો એ નિશ્ચય અનુસાર તેણે શ્રાદ્ધના દિને પાકાનો વધ કરી, તેનું માસ પકાનું અને સગાવહા-

લાઓને જમાડવાની તૈયારી કરી. ત્યાં પેલી ચેરીમા ઉત્પન્ન થયેલી ફૂતરી ઘરમા આવી અને એકા ઠામ ચાટવા લાગી, એટલે મહેશ્વરદત્ત શુસ્સે થઈને તેનાપર લાકડીનો છૂટો ઘા કર્યો અને પેલી ફૂતરીની કમ્મર તૂટી ગઈ પછી તે ખૂબે ભારતી ત્યાથી બહાર જઈ હાડકા વગેરે ચાટવા લાગી.

હવે મહેશ્વરદત્ત સગાવહાલાઓની વાટ જોતો. પારણામા જિભો છે ને પુત્રને તેડી ખૂબ વહાલ કરે છે, એવામા એક જ્ઞાની મહાત્મા ત્યાથી પસાર થયા તેમણે આ ઘરમા બનેલો બધો બનાવ પોતાના જ્ઞાનથી જાણીને મસ્તક ધૂણાવ્યું, તે મહેશ્વરદત્તના જોવામા આવ્યું, એટલે તેણે વફન કરીને પેલા મહાત્માને પૂછ્યું કે 'હે મહારાજ ! અહીં એકું શું જોવામા આવ્યું કે આપને આ રીતે મસ્તક ધૂણાવવું મળ્યું ?'

મહાત્માએ કહ્યું કે 'વત્સ ! એ વાત કહેવા જેવી નથી, હતા તારો આમહ હોય તો કહું ' ત્યારે મહેશ્વરદત્તે એ વાત જાણવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી એટલે મહાત્માએ કહ્યું કે 'હે વત્સ ! આજે તારા પિતાનો શ્રાદ્ધદિન છે અને તે નિમિત્તે તે એક પાડાનો વધ કર્યો છે, પણ તું જાણે છે ખરો કે એ પાડો કેણુ છે ?' મહેશ્વરદત્તે કહ્યું કે 'મને એની ખબર નથી ' ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું કે 'એ ખીજે કેઈ નહિ પણ તારો પિતા જ છે મરતી વખતે ઘરમા વાસના રહી જવાથી તે તારે ત્યા જ પાડા રૂપે ઉત્પન્ન થયો હશે '

'આ શબ્દો સાંભળતા જ મહેશ્વરદત્તના ખેદનો પાર

રહ્યા નહિ તેણે કહ્યું 'હે પ્રભો ! શું આ સત્ય છે ?' મહાત્માએ કહ્યું કે 'હા, એ વાત ત્વન સાચી છે, પણ તે એટલેથી જ અટકતી નથી તે યોદ્ધાના પહેલા એક કૂતરી પર લાકડીનો ઘા કર્યો અને તેની કમર તોડી નાખી, એ તરી માતા હતી તે ધમ્મા રહી ગયેલી વાસનાને લીધે યોદ્ધા કૂતરી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ હતી'

આ શબ્દોએ મહેશ્વરના હૃદયમ્થા અનેકમંત્રી વધારી લીધી અને તે માત્ર પડતી નીચે બેઠી ગયો. તે વખતે મહાત્માએ કહ્યું કે 'હે વત્સ ! જ્યારે તે આ વાત સાંભળી જ છે, ત્યારે પૂરી સાંભળી લે તું જેને પૂજા પ્યારથી રમાડી ગેલા છે, એ તારી પાટુમી મરી ગયેલા તારી સ્ત્રીનો ધાર છે છેલ્લી વખતે શુભ વિચાર આવવાથી તે પોતાના જ વીર્યમા મનુષ્ય તરીકે ઉત્પન્ન થયેલા છે'

આ શબ્દોએ હૃદ કરી એ જ વખતે સસાર પર વૈગમ્ય અવ્યો અને તે ધરનો ત્યાગ કરી ચાલી નીકળ્યો પડી ઠોઈ સતપુરુષનું શરણ સ્વીકારી સયમની સાધના કરી અને પોતાનું જીવન મક્કળ બનાવ્યું

ગચ્છાદત્ત આ સ્વરૂપ બાવળા પછી કયો મુક્ત પુરુષ એમ કહેશે કે તેમા મુખ છે ?

૭-લોગની નિમારતા

કેટલાક એમ માને છે કે 'લોગવિલાસ એ જ જીવનની સાચકતા છે' એટલે તેને પોતાનું ધ્યેય બનાવે છે અને બને તેટલો લોગવિલાસ કરે છે પણ તમે એમનું જીવન તપાસો એટલે ખાતરી થશે કે એ જીવનમા સાચકતા

કેટલી છે ?

આવા પુરુષો પથારીમાંથી ઉઠીને તરત જ ચાહ, કેાફી કે દૂધ પીએ છે, થોડી વારે બીસ્કીટ, બ્રેડ કે ખાખરા-પૂરીનો નાસ્તો કરે છે અને થોડા વખત બાદ લોજન દરવા બેઠી જાય છે, તેમાં અનેક જાતની વાનીઓ આદોગે છે, અનેક જાતના શાકભાજી વાપરે છે, નીળી તમનમતી ગરમાગરમ ઢાળનાં સળડકા ભરે છે, આથે ચટણી, અથાણા રાયતા, પાચક કે ફરસાણનો સ્વાદ પણ લેતા જાય છે, વળી ઉપર ભાત, ઓસામણ કે કઢી ચડાવતા જાય છે અને છેવટે વિવિધ પ્રકારના મુખવાસોનો ઉપયોગ કરે છે, આમ છતાં તેમને તૃપ્તિ થતી નથી.

તેઓ જમીને ઉઠ્યા હોય ને થોડી જ વારમાં કોઈ ઠેકાણેથી મેવા-મીઠાઈ કે ગરમાગરમ ભજિયા આવી ગયા હોય તો તેમાંથી થોડું પેટમાં પથરાવે છે એવામાં આઈ સ્કીમની ખૂબ પટે તો તેને પણ છોડતા નથી એમ કરતા જ્યાં પેટ પૂરું તો થાય ત્યારે તેઓ થોડી વાર બ્રાડા પડે છે અને નિદ્રા લઈ લે છે, પરંતુ નિદ્રામાંથી નિવૃત્ત થયા કે ચાહ-ગેફીનું સ્મરણ કરે છે પછી થોડી વાર કુટ-એટલે ફળ ખાવાનો વારો આવે છે કે ફળરસ પીવાનો સમય થાય છે તેમાં સંતરા અથવા મોગબીના રસનો ખાલો ગટગટાવે છે, અને ઠાણુ, દ્રાક્ષ, અખરોડ કે બદામ જેવી વસ્તુઓ નજરે પડે તો થોડી ખાઈ લેવામાં જરાયે સંકેચ અનુભવતા નથી.

સાચકાલે પણ આવો જ કારભાર ચાલતો હોય છે.

‘અને તુલિયન બરાબર નથી’ ‘ખાવાનું બાવતું નથી’ એમ તેઓ બોલતા બાવ છે અને ચેટલો, ચેટલી, બાખરી પૂરી કે ભાત-ઝોસામણ ચણવતા બાવ છે પરંતુ આ પ્રકૃતિ આટલેથી જ અટકતી નથી સુવાટાણુ યાવ કે તેમને શાક-ફળ યદ આવે ॥ ને તેના બેકાદ-બે ખાતા દીગે ત્યારે જ સુવાનું ફાવે છે આવાઓને ઘણીવાર સ્વમો પણ ખાવાના જ આવે ॥ અને બત્રીય ભાનના ભોજન અને તેત્રીય ભાવના શાક ખાવાની અભિલાષા નિરતર રહ્યા કરે છે

હદાય સયોગો અનુરૂપ દોષ અને તેમને બત્રીય ભાનના ભોજન અને તેત્રીય ભાનના શાક મળે તો પણ સંતોષ થતો નથી બીજા દિવસનું બ્હાણું વાચું કે પાછી ઝોની એ દયા! ગમે તેવી પીકનીકો કે પાટીઓ ગોઠવ વામા આવે કે ગમે તેવા બાવ ભોજન ગ્રમારો ભોજવામાં આવે પણ અહવારસની તૃપ્તિ થતી જ નથી, એ શું સુચવે છે ?

આ પ્રકારનું ઇવન ઇવતા કેવું પરિણામ આવે છે, તે પણ ભેદએ મોડા દિવસ યાવ છે કે પેટ દુખવાની ફરિયાદ યાવ છે, આઠડી આવે છે, આફરો થટે છે કે હસ્ત ઉપર હસ્ત લાગવા માટે છે ત્યારે આ મહાશયો દીલા પટે છે અને વેધ, હઠીમ કે ડોકટરો માટે દોલદોલ કરે ॥ હદાય વેધ, હઠીમ કે ડોકટર તેમને સલાખીને બાતવાનું કહે તો મોટો વખત મલાખી લે છે, પણ પાછા પોતાની મૂળ આદત ઉપર આવી બોધ છે એમ કરતા તેમને

સાર, મથકણી, જ્વર, ખાસી, દમ, ચિર શૂલ, મધુમેહ (ડાયાબીટીસ) રક્તચાપ (બ્લડપ્રેચર) વગેરે રોગો લાગુ પડે છે અને ઘણા વખત પથારીમાં પડી રહેતું પડે છે આ વખતે તેમની સ્થિતિ કેવી હોય છે ? ‘ અરેરે ! ’ ‘ ઝોય ! ઝોય ! ’ ‘ બાપરે ! મગી ગયો ’ વગેરે ઉઠ્ઠાચે નીકળતા હોય છે અને મને કે કમને વેદના કડવા ઉકાળા ખીવા પડે છે કે ડોક્ટરની બારીક સોચોના ગોઠા ઉપરા ઉપરી ખાવા પડે છે આમ છતાં તેમને આરામ મળતો નથી ! કાળ કોઈ પણ સજ્જે આવી પહોંચે છે અને તેમના મોઢાની ડાઠલી ફાટી રહે છે !

જેઓ ખ્યાર-મહોબ્બતમાં ફસે છે કે ઈશ્કના દીવાના બને છે, તેમની હાલત પણ આવી જ કઢળી થાય છે તેમના દિલને કરાર હોતો નથી, તેમના મનને આરામ મળતો નથી પ્રત્યેક મળે પ્રેમસીનો પ્રેમ તેમને મતાબ્યા રહે છે મોજશોખના કારણે જેઓ હવસખોર બને છે, તે વહુ-દીકરીનો ઠાળો કરતા નથી, સારુ-ખોટું જોતા નથી અને બળાતકાર, બ્યવિચાર તથા ખૂતામરકી સુધી પહોંચે છે આ હાલતમાં તેમને લાકડીઓના પ્રહાર, તરવારના ઝાટકા કે બહુકની ગોળીઓ ખાવી પડે તેમાં આશ્ચર્ય નથી આવા મનુષ્યો પર વિષમયોગો પણ થાય છે અને તેમને રીખાઈ રીખાઈને જૂડા હાથે મરતું પડે છે મોજશોખના કારણે જેઓ વેશ્યાગમન કરે છે, તેમની તિભેરીનું તળિયું તરત દેખાય છે, બાપદાદાની આબરૂ પર મસીનો ફૂચડો ફરી વળે છે અને જાલીમ હોંના ભોગ થતું પડે છે એ જુદું.

આવા મનુષ્યો જ્યારે પીડા લોચવતા અને વિવિધ વિલાપો કરતા કાળના કરાગ પલ્લમાં સપડાઈ જાય છે, ત્યારે કેટલું કરુણ દૃશ્ય ખડું થાય છે ?

આ ઉપરાંત મનુષ્ય બીજા પણ જે મોજશોખ કરે છે, તેના પર એક આંહો દહિપાત કરી લઈએ કેટલાક મોજની ખાતર-શોખની ખાતર રોજની પચીસ, પચાસ કે સો જેટલી બીડીઓ ફૂટે છે, તો કેટલાક ચૂગી, ચક્રમ કે હોકા પીને લાખા સમય સુધી પૂમાડા કાઢ્યા કરે છે કેટલાક શોખની ખાતર ભાગ ચૂકીને પીએ છે, તો કેટલાક શામ-ચરસનો દમ લગાવે છે (આ ગાળે-ચરસ પીના-રાઓ ન પીનારને માટે શુ કહે છે, તે ખબર છે ? જિંદગી ન પી ગાળેકી ટલી, ઉસ લડકેસે લડકી જલ્લી) પરંતુ મનુષ્યનો આ પ્રકારનો શોખ આટલેથી જ અટકતો નથી તે શોખની ખાતર બીજીનું બધાણ કરે છે અને ફારૂ પીને હૈયના જેવા ચાળા કરવામાં આનંદ પામે છે તે શોખની ખાતર કોઈનીની કાકરીઓ ખાય છે અને સોમલ જેવા સપૂણ ખાતર પદાર્થોને પણ છોડતો નથી. આસ્તે આસ્ત કરીને તે એટલું પ્રમાણ વધારતો જાય છે અને તેના જોરે રોજનો અધમણ ચોરાક ઉજરમાં કાસી દે છે (શુજરાતનો પ્રખ્યાત બાદશાહ મહમ્મદ જંગઠો તેનું ઉદાહરણ છે) કહેવાની બાગ્યે જ જરૂર છે કે આ બધા વ્યસનોનો આખરી અંતમ ઘણો કરુણ આવે છે પૈસો ચપટી વગાડના ચાલ્યો જાય છે, પુત્ર-પરિવાર પુષ્કળ હુ ખી થાય છે અને પોતે પરા ધીનતાની જેવો સપડાય છે કે ગમે તેટલા

મારવા છતાં તેમાંથી છૂટી શકતો નથી

આવી સ્થિતિ બોધ ને જ જૈન મહર્ષિઓએ કહ્યું છે કે -

સલ્લ કામા વિસ કામા કામા આર્થીવિસોચમા ।
કામે ચ પત્યેમાણા અકામા અન્તિ દોગ્ધા ॥

‘કામભોગ શત્યરૂપ છે, વિષરૂપ છે અને વિષધર સખે જેવા ભયકર છે કામ ભોગની લાલસા રાખનાર પ્રાણીઓ તેને પ્રાપ્ત કર્યા વિના જ અતુષ્ટ દશામાં એક દિવસ દુર્ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે ’

પળમેસસોક્ષ્ણા યદુ કાલદુષ્ણા,
પગામદુષ્ણા અણિગામસોક્ષ્ણા ।
સસારમોક્ષસ્ત વિપન્નમ્ભૂયા,
જ્ઞાની અણતયાણ ઉ કામભોગા ॥

‘કામભોગ ક્ષણ માત્ર સુખ દેનારા છે અને ઘણા કાલ સુધી દુઃખ આપનારા છે તેમાં સુખ જાડું થોડું છે અને દુઃખ ઘણું વધારે છે તે મોક્ષ સુખતા ભયકર શત્રુ છે અને અનર્થોની મોતી ખાણ છે ’

મહા કિપાગફલાણ, પરિણામો ન સ્મરો ।
પય મુક્તાણ મોગાણ, પરિણામો ન સ્મરો ॥

‘જેમ કે પાક ફલનું પરિણામ સુંદર હોતું નથી, તેમ ભોગવેલા ભોગોનું પરિણામ સુંદર હોતું નથી ’ કિ પાક ફલ દેખાવમાં મનોહર હોય છે, પણ ખાય તેનો તાત્કાલિક પ્રાણ હરે છે, એટલે તેનું પરિણામ સુંદર નથી એમ કહેવું

છે શોજો પણ જોગવતી વખતે મીઠા હાથે છે પરંતુ પરિણામે કર્મબંધન પ્રાપ્ત થાય છે અને અનેકવિધ દુઝો જોગવવા પડે છે, એટલે તેનું પરિણામ સુદર નથી

૮-ધર્મની ઉપાદેયતા

આપણી સાથે જીવનના બે માર્ગ રહેલા છે એક સોગનો અને બીજો ચોગનો. તેમાં જોગમાર્ગને રાનીઓએ નિસાર જણાવ્યો છે અને આપણે અનુભવ પણ એવો જ છે બાકી બધો ચોગમાર્ગ તેને જ લેન મહર્ષિઓએ ધર્મ માર્ગ કહ્યો છે અને તેની ચતુર્થે પ્રથમ કરી છે તેઓ કહે છે કે—

મ્યમનશમગતાના કલેશરોગાતુરણા,
મરણમયદ્વતાર્ગા દુઃખશોકાદિતાનામ્ ।
જગતિ વદુચિધાના મ્યાકુલ્લાના જનાનામ્ ।
શરણમશરણાના નિત્યમેકો દ્વિ ધર્મ ॥

‘મે કંઠા કબ્જને પામેલા, કલેશ અને રોગથી પીડાતા, મરણના ભયથી હતાશ થયેલા, દુઃખ અને શોકથી રીળાતા, જેમ બહુ બહુ રીતે બ્યાકુલ થયેલા આ જગતના અસહાય મનુષ્યોને એક ધર્મ જ નિત્ય શરણુભૂત છે’

આ વચનો અસરકારક સત્ય છે અમારા તેપન વર્ષના જીવન દરમિયાન અમને તેની પૂરી પ્રતીતિ થયેલી છે અમે એવા અનેક મનુષ્યોને જોયા છે કે જેઓ કાંઈ દિવસ ધર્મની વાત સાંભળવા પણ તૈયાર ન હતા, પરંતુ તેમના માથે એકાએક આકૃત ઉતરી પડી અને તેનું

નિવારણ તેમના પ્રભૂત ધનથી, બહોળી લાગવગથી કે વિશિષ્ટ સબંધોથી થઈ ન શક્યું, ત્યારે તેમણે કોઈની સલાહ-શીખામણથી ધર્મનું શરણ લીધું અને તેઓ ઉક્ત કથ કે આકૃતિમાંથી મુક્ત થઈ ગયા.

રોગ નિવારણની બાબતમાં પણ અમે એવોજ અનુભવ કરેલો છે કોઈ પણ ઔષધ, દવા કે ઉપચારથી જેમનો રોગ રજામાં હકયો ન હતો, તેવાઓને માત્ર ભગવાનના નામનું રટણ કરવાથી કે સ્તોત્રાદિના સ્મરણથી સાર થયેલું છે તેથીજ આપણે ત્યાં 'સાચો વૈદ્ય નારાયણ હવિજ છે,' એ ઉક્તિ પ્રસિદ્ધિમાં આવી છે.

મરણના સમય વખતે આપણને બીજી કોઈ વસ્તુ સહાયબૂત થઈ શકતી નથી, ત્યારે ધર્મ જ આપણી વારે ધાય છે અને તે જ આપણને સાચું શરણ આપી શકે છે તે જ રીતે જેઓ વૈભવ કે સપત્તિની ઇચ્છા રાખે છે, તેમને એ વૈભવ કે સપત્તિ પણ ધર્મરાધનથી જ મળે છે કહ્યું છે કે—

નિપાતમિય મળદુકા, સર પૂર્ણમિવાળદજા ।

દ્રુમ કર્માણમાયાન્તિ, વિવશા સત્સમ્પદ ॥

‘જેમ તળાવ ભરેલું હોય ત્યાં દેડકાઓ આવે છે અને સરોવર ભરેલું હોય ત્યાં પક્ષીઓ આવે છે, તેમ જ્યાં શુભ કર્મોને સચય હોય અર્થાત્ ધર્મનું આરાધન હોય, ત્યાં સર્વ સપત્તિઓ પોતાની મેળે ચાલી આવે છે’

અને એમ પણ કહ્યું છે કે—

ધર્માર્જુનમ કુલે કારીરપદ્મતા સૌભાગ્યમાયુર્વલં,
 ધર્મેણૈવ મઘતિ નિર્મલ્યશો વિદ્યાર્યસમ્પત્તય ।
 કાન્તારાઘ્ય મહામયાઘ્ય સતત ધર્મ પરિગ્રાયતે,
 ધર્મ સમ્યગુપાસિતો મઘતિ દ્વિ સ્વર્ગાપ્તવર્ગમ્ ॥

‘ ધર્મના યોગ્ય આરાધનથી જો આ કુલમાં જન્મ થાય છે, પાથે ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે, સૌભાગ્ય, આયુષ્ય અને ભગતી પ્રાપ્તિ થાય છે, ધર્મના આરાધનથી જ નિર્મલ યશની તથા વિદ્યા અને અર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે જ રીતે ધર્મનું આરાધન ઘેર જ ગણમાં અને મહાન ભયો ઉપસ્થિત થયે તેના આરાધકનું રક્ષણ કરે છે ખરે ખર । આવા ધર્મની આરાધના જો સમ્યક્ પ્રકારે કરવામાં આવે તો તે સ્વર્ગ અને યોગ્ય સુખ આપી શકે છે ’

સુહાર્ય સર્વ મૃતાના, મતા સર્વપ્રવૃત્તય ।

સુદ્ધ નાસ્તિ વિના ધર્મ, તસ્માદ્ધર્મપરો મહેત્ ॥

‘ આ જગતમાં સર્વ પ્રાણીઓની સર્વ પ્રવૃત્તિઓ સુખને માટે જ થાય છે, એમ તમામ મુશ પુરુષોનું માનવું છે પરંતુ એ સુખ ધર્મ વિના મળી શકતું નથી, માટે ધર્મ-પરાયણ થવું ’

પ્રશ્ન—ધર્મોરાધન પણ કઠિન છે અને તેનું ફળ ક્યારે-કેવું મળશે તે જાણી શકાતું નથી, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ધર્મોરાધનને જેટલું કઠિન માની લેવામાં આવે છે, તેટલું જો કઠિન નથી એ તો માનસિક વલણ અને અભ્યાસનો પ્રશ્ન છે જોન ઘરમાં નાના બાળકો પણ નકો-રડા ઉપવાસ કરે છે તે ઉપવાસના દિવસે રોજગારનો

શીરો, દૂધ, કેળા વગેરે વાપરનારને કઠિન લાગે એ ત્વા લાવિક છે, પણ જૈન બાળકોને તે એટલા કઠિન લાગતા નથી એ તો હોશે હોશે આવા ઉપવાસ કરવા તાપર બને છે અને ઘણીવાર તેમને વધારે ઉપવાસ કરતા રોકવા પડે છે આનું કારણ એ છે કે તેમને નાનપણથી એ પ્રકારના સસ્કારો મળે છે, માતા-પિતા-ભાઈ-સગિની-સગાવહાલા એ બધા પણ ઉપવાસ કરતા હોય છે અને જે ગુરુદેવોને તે પરમ પૂજ્ય માને છે, તેમનો ઉપદેશ પણ તેવા જ પ્રકારને હોય છે બીજી વાત અભ્યાસની છે કેઈ પણ વસ્તુ શરૂઆતમાં કઠિન લાગે છે, પણ તેનો અભ્યાસ કે મહાવરો પડતા તે ઓછી ને ઓછી કઠિન લાગવા માટે છે અને છેવટે સહજ બની જાય છે તારના દોરડા પર ચાલવાનું કામ કઠિન છે, પણ સતત અભ્યાસ કરનારને તે કેવું સહજ બની જાય છે? જેણે સઠંસના ખેલો ભેળા હશે, તેને આ વસ્તુનો તરત ખ્યાલ આવી જશે. નાની નાની છોકરીઓ તારના દોરડા પર સડસડાટ ચાલી જાય છે, એટલું જ નહિ પણ સવળી-અવળી ચાલે છે, તારને ખૂબ ઝુકાવે છે અને તેના પર બિભી બિભી બીજી પણ અનેક ક્રિયાઓ કરે છે ધર્મારાધનની ક્રિયાઓ વિષે પણ આવું જ સમજવાનું છે તેનો અભ્યાસ કે મહાવરો પડે તો એ કઠિન રહેતી નથી, પણ સહજ બની જાય છે

જે વસ્તુ શરૂઆતમાં કઠિન લાગતી હોય પણ તેનું પરિણામ સુખદ હોય તો એને વાસ્તવિક રીતે કઠિનાઈ કહેવાતી નથી ધર્મારાધનનું પરિણામ સુખદ છે, એટલે

તેની ઠઠિનાઈએ એ વાસ્તવિક ઠઠિનાઈ નથી, પણ મુખ પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે અને એ રીતે સર્વથા આનંદારણ્યક છે એ જગતની નાની મોટી દરેક ક્રિયા પોતાનું ફળ બતાવે છે, તો ધર્મોપાધનની ક્રિયા પોતાનું ફળ કેમ ન બતાવે? એ પણ પોતાનું ફળ બતાવે જ બતાવે વળી ક્રિયા જે પ્રકારની હોય છે, તે પ્રકારનું જ ફળ મળે છે, તો ધર્મોપાધનનું ફળ શાંત મનના માટે શકા શા માટે રાખવી? હીમડો વાવનારને હાંસિની ખાવા મળે છે અને આને વાવનારને ફેરી ખાવા મળે છે, એ મું બાપએ નરી આખે નથી લેતા? તો પછી સારી ક્રિયાનું ફળ શાંત જ મળ્યો એવો વિશ્વાસ કેમ ન રાખવો? ફળ ક્યારે મળ્યો? એ શકા પણ અરથાને જ છે અને ગોટલી વાવીને કાંદો ફેરી ખાવાની ઈચ્છા રાખીએ તો એ કેમ બને? એ તો આબો ઉગે, મોટો થાય, તેને ઝાર આવે ને તેમથી ફળ પાકે ત્યારે જ ફેરી ખાવાની મળે, એટલે દરેક ક્રિયા સમય સમયે પોતાનું ફળ બતાવે છે, તેમ ધર્મોપાધનની ક્રિયા પણ ચોક્કસ સમયે પોતાનું ફળ બતાવે છે.

પ્રશ્ન—બટુ લાંબા વખતે ફળ બતાવે તે શું કામનું?

ઉત્તર—ધર્મોપાધનનું ફળ લાંબા વખતે જ મળે છે, એવું નથી તેનું કેટલુંક ફળ તો તાત્કાલિક પણ મળે છે બ્રહ્મ ચર્ચ પાળે. એટલે મતિ અને કાતિ બને સુખરવાની સયમ પાળે. એટલે સતોષ અને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ તરત જ થવાની. તપ કરે. એટલે શરીર અને મનની શુદ્ધિનો લાભ સત્તર મળવાનો. એટલું જ નહિ પણ ભગવત્સમરણ,

સ્તુતિ, જપ, મનારાધન વગેરેથી નહિ ધારેલાં કાર્યો તરત સિદ્ધ થયાના દાખલાઓ પણ વિપુલ મળ્યામાં જોઈ શકાય છે

૬-ધર્મ પર થતા આક્ષેપનું નિવારણ

આજે દેટલાક ધર્મના નામથી ભડકી રહ્યા છે, કારણ કે તેમને વારવાર એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે તે એક પ્રકારનું અકીણ છે, એક પ્રકારનો નયો છે અને તે જેને ચડ્યો તેનું આવી જન્યુ એ નશાના પ્રતાપે ખૂનખાર મુદ્દો થયા છે, અનેકના લોહી રેડાયા છે અને જુદાઈની ટિવાલો ઊભી થઈ છે, માટે રાજ્યમાથી, શિક્ષણમાથી, સાહિત્યમાથી તેને જૂઠી નાખવે જોઈએ અને તે માટે પદ્ધતિમરના પ્રયત્નો ચાલુ છે આ વાતાવરણમાં કાચી જુદિના મનુષ્યો ધર્મના નામથી ભડકી જાય, તેમાં કાર્મ આશ્ચર્ય નથી પરંતુ તેમણે જલજલ જોઈએ કે આ તો એક જાતનો પ્રચાર છે અને તે જાણીજૂઝીને જ કરવામાં આવે છે ખાકી તેમની દલીલોમાં કોઈ વજૂદ નથી

આ પ્રચાર કરનારાઓને એમ પૂછવામાં આવે કે તમે ધર્મ કેને કહો છો ? તો તેઓ મ પ્રહાય, ક્રિયાકાંડ, અમુક પ્રકારની માન્યતા, આવી આવી વાતો આગળ કરશે, પણ ધર્મ એ સદાચારની ચાળા છે, સયમની કાલેજ છે કે ઉત્તમોત્તમ વિચારોને પોષનારી એક મોટી યુનિવર્સિટી છે, એમ કહી પણ કહેશે નહિ એમ કહે તો ખડન ધાય શી રીતે ? પરંતુ આપણા પૂર્વપુરુષોએ ધર્મની જે વ્યાખ્યા કરી છે તે સાબળો અને પછી મનમાં નક્કી કરો કે ધર્મ

એકે જાનનું અશીષ છે કે અશીષનો નયો ઉતારી દેનાર
અમૃત છે? તે બ્યાખ્યા આ રહી

દુર્ગતિપ્રવૃત્તાન્ સન્તુન્, યસ્માદ્ ધાત્યતે પુન ।

ઘસે ચૈતાન્ શુભસ્થાને, તસ્માદ્ધર્મે રતિ સ્મૃત ॥

‘દુર્ગતિ તરફ જઈ રહેલા જીવોનો ઉદ્ધાર કરીને તેમને
પુન શુભ સ્થાને રચાપે છે, અર્થાત્ તેમને સદ્ગતિ તરફ
લઈ જાય છે, તેથી તે ધર્મ કહેવાય છે

જે પ્રવૃત્તિ દુર્ગતિમાથી સદ્ગતિમા લઈ જાય, અર્થાત્
પડતીમાથી ચડતી તરફ લઈ જાય, અવનતિમાથી ઉન્નતિ
તરફ લઈ જાય અને તેની ટોચ ઉપર મૂકે તેને અશીષ કે
નયો કહેવાનું સાદસ કયો જુદિમાન પુરુષ કરી શકે?
પૂનબાર યુદ્ધો ધર્મના કારણે થયા નથી, કદાચ મુરોપમા
તેમ જન્યુ હોય તો પણ ભારતવર્ષમા તેમ જન્યુ નથી.
યુદ્ધો તો જરૂર, જમીન અને જોડે એ ત્રણે પરના અતિ
મોહના કારણે થયા છે, સત્તાના ચોખની ખુમારીના કારણે
થયા છે ધર્મ તો નિત્ય અહિંસા, સત્ય, દામા, મહન
શીલતા, ઉદારતા અને મિત્રીના પાં પદાવતો આબ્યો છે
આસ કરીને ગૈન ધર્મ તો એમા આગેવાની બધો ભાગ
ભજબ્યો છે, એટલે તેના ઉપર યુદ્ધો જગાડવાનો કે
જુદાઈની દિવાલો બિતો કરવાનો આરોપ કાઢપનિક છે અને
તે જિલકુલ ટકી શકે તેનો નથી

૧૦-ધર્મારાધનને જ જીવનનું ધ્યેય જનાવણુ જોઈએ.

સોગમાર્ગ નિ સાર છે, અપ્રશસ્ત છે, ત્યાજ્ય છે અને
યોગમાર્ગ કે ધર્મમાર્ગ સારભૂત છે, પ્રશસ્ત છે, ઉપાદેય છે,

એને જઈ એ થયે કે મુન મનુષ્યે ધર્મોપાધનને જ પોતા
ધ્યેય બનાવવું એવું એ અને તેને કેન્દ્રમાં રાખીને જ પોતાની
જમી પ્રવૃત્તિઓ ગેઠવવી એવું એ

હાવ તે ઉમર નાની છે, જુવાની ચાલે છે માટે મોઝ
રોજ ફરી હેવા દો, ધર્મ તો પછી કરીશુ, એ વિચાર
લક્ષ્યપણે રહેશે નથી ઉમર નાની હોય તો પણ મૂંઝ
આવે છે અને જુવાની ચાલી રહી હોય તો પણ કાળને
કુદાગણાત યાય છે, માટે ધર્મ તો નિરતર કરતા જ રહેવું
દધું છે કે—

શાલ પય ચરેશ્વર્મમનિત્ય સ્વપ્ન જીવિતમ્ ।

ફલાનામિવ પક્ષાના શબ્દત્ પતનતો મયમ્ ॥

‘આસ્થાપસ્થા હોય તો પણ ધર્મ કરતા રહેવું, કારણ
કે જીવિત અનિત્ય છે, તેથી પાછી ગયેલા ફોળોની નાફા
તેને હંમેશા પડવાનો ભય રહેલો છે ’

સમ્પદો જલતરફ્ફવિલોભા, યૌવન ત્રિવતુરાણિ દિનાનિ ।
શારદાભમિવ સશ્ચલમાયુ , કિં ધનૈ કુરુત ધર્મમનિશ્ચમ્ ॥

‘મ પત્તિ જલના તરંગ જેવી અસ્થિર ॥ યૌવન ચાર
દિનની ચાદની જેવું છે અને આયુષ્ય શરદ મહાના વાદળ
જેવું ક્ષણિક છે, માટે ધન કમાયે શુ થયે ? તે માટે
પવિત્ર ધર્મનું જ આચરણ કર ’

જેઓ આશુ જીવન ધન કમાવામાં જ પૂરું કરે છે,
તેમને ઉદેશીને એક નૈન મહર્ષિએ કહ્યું છે કે—

મય સમલુ કમાશું, કેસડ બાવિડ ભાગિ ? ।

માડ મરિડ લુહાં, જોશરિ દંદિ બાગિ ॥

૫. 'હે ભાઈ! તું આખી જીંદગી કમાયો, તેમાથી તારા દુકાગમા શું આવ્યું? જાડું બરીને લાકડા અને એક જોખરી કાઢી આગળ, એ જ કે બીજું કાંઈ?'

જે માનવદેહ દ્વારા અક્ષય અનંત મોહામુખની પ્રાપ્તિ થઈ શકે એમ છે, એ દેહદ્વારા માત્ર લક્ષ્મી અને અધિકારની પ્રાપ્તિ કરવાનો પ્રયત્ન કરીએ અને પાછા આપણી જાતને ઠાણા માનીએ એ તો મૂખોર્ધની હલ કહેવાય લાગે. રૂપિયાની કિંમતના હીરાને બકરીની ઢાંકે બાધનારને કે સવાશેર ગોળ સાટે વેચી મારનારને આપણે ઠાણો નથી જ કહેતા.

આપણા જીવનની રહેણી કરણી બોઈને શ્રીમદ્ રાજચક્ર શું કહે છે? તે બરાબર સામજો.

બહુ પુણ્ય કેરા પુજ્યથી શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તો યે અરે! ભવચક્રનો આટો નહિ એકે ટળ્યો.
લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતા શું વધ્યુ તે તો કહો!
સણ સણ ભયકર ભાવમરણે કા અહો રાચી રહો!

ભવજન્મજી કરતા ઘણું પુણ્ય એકઠું યથુ ત્યારે માનવનો શુભ દેહ મળ્યો પરંતુ તેના દ્વારા એવી કોઈ કરણી કરી નહિ કે જે ભવચક્રના એકાદ આટાને પણ જોડે. હરે તેના દ્વારા તો લક્ષ્મી અને અધિકાર વધારવાની જ પ્રવૃત્તિ થયો કંઈ અને પરિણામે લક્ષ્મી અને અધિકાર વધ્યા પણ લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતા બરેબર શું વધ્યુ તે જાણો છો? એથી પાપ વધ્યુ અને પરિણામે ભવજન્મજી વધ્યુ, એટલે ભવિષ્યને માટે દુઃખની પરપરાને નોતરી

હડાપણુકરેલો વ્યવહાર શી રીતે કહેવો ? મૃત્યુ ડાળા ફાટે ॥ ત્યા તમારા ટાટિયા લીલા પડી જાય છે અને યશ્વર પ્રજવા લાગે છે. પણ એ દ્રવ્યમૃત્યુ છે, જ્યારે ધ્યેયહીન થઈને જીવન જીવવું અને તેમાં મલિન વિચારોનું સેવન કરવું એ જાવમૃત્યુ છે. આ જાવમૃત્યુનું પરિણામ ઘણું ભયંકર છે. છતાં તમે એમાં કશું કશું કેમ રાચી રહ્યા છો ?

કેટલાક કહે છે કે તમે મોક્ષ મોક્ષ શું કરો છો ? એ તો એક જાતની નિષ્ક્રિય અવસ્થા છે, તેથી એમાં કેઈ જાતનું સુખ મળી શકે નહિ. માટે અમને આ જીવનમાં સુખજન્ય, મુશ અને સુઢરીનો ઉપયોગ કરી લેવા હો. આ શબ્દો જેને કવિ, લેખક કે આક્રિત્યકાર કહી ગયાય એવા મનુષ્યો ઉચ્ચારી રહ્યા છે, એટલે તેમને જણાવવા ઇચ્છીએ છીએ કે ધર્મમાર્ગનું અતિમ ધ્યેય સિદ્ધાવસ્થા છે.

આ અવસ્થામાં જે નિરતિશય સુખ રહેલું છે, તેની વાસ્તવિક કલ્પના કેવળ બુદ્ધિથી આવી શકે તેમ નથી. જેમ દૂધમાં રહેલો દેડકો ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરવા છતાં મહાસાગરની વિશાળતાને કલ્પી શકતો નથી, જેમ એક અરણ્યવાસી જહુ જહુ પ્રયત્ન કરવા છતાં સરકૃત સમાજનાં સુખ-સાધનોની કલ્પના કરી શકતો નથી, અથવા તો નિત્ય ઠાગ, ઠોડવા કે કુશકાનું લોજન કરનારો દરિદ્ર પુરુષ ગમે તેટલી કલ્પનાઓ દોડાવવા છતાં ચક્રવર્તીના લોજનને વાસ્તવિક ખ્યાલ લાવી શકતો નથી, તેમ વિષયની આકાંક્ષાથી ઉત્પન્ન થતા સુખરૂપી ખાળોચિયામાં ડૂબેલા જીવો સિદ્ધાવસ્થાની સુખસપ્તિનો ખ્યાલ કરી શકતા નથી. આ

અમારું કોઈ પણ મુખ એ મુખની અશ માત્ર પણ બરોબરી કરી શકે તેવું નથી થી બદ્ધબાહુસ્વામીએ અવશ્યક નિયુક્તિમાં જણાવ્યું છે કે—

નયિ મરિચ માણુમાર્ગ, તં સુખર્ગ મેયમલ્યદેવાર્ગ ।

૧ સિદ્ધાણ સુખર્ગ, અલ્પાવાદં ડયગવાણ ॥ ૧૮૦ ॥

‘તે મુખ મનુષ્યોને નથી કે સર્વ દેવોને પણ નથી કે એ મુખ અન્યાયાય મિતિને પામેલા સિદ્ધાંતે છે ’

૧ની તેમજે જણાવ્યું છે કે—

દુરગગણુદ મમત, સમ્યદ્વા વિદિમ મનતગુણ ।

૨ ય વાયદ મુચિતુદ, બંતાદિ વિ યમાયમ્દિ ॥ ૧૮૧ ॥

“દેવોના સર્વકાળના જોડા કરેલાં સમસ્ત મુખને અનતગણુ કરવાના આવે, અને તેને અનતવાર વર્ગના વાંધી મુખવામા આવે, તો પણ તે મુખ મુચિ મુખની બરોબર વધુ શક્યું નથી ”

સિદ્ધાવરધામાં જન્મ નથી, જરા નથી અને મરણ પણ નથી, તેથી તેમાં જય, શોક કે દોષ પણ પ્રકારનું હું ખ નથી, પરંતુ ત્યાં અનત અનત મુખની સ્થિતિ બ્યાપી રહી છે અને એ સ્થિતિ કાલથી બદ્ધ નથી, જોડેજોડે તે અનત કાલ સુધી તેથી ને તેથી જ રહેવાની છે આ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી એ પ્રત્યેક જન્ય આત્માનું અનિમ લક્ષ્ય છે, તેથી આચર્યો, ઉપાધ્યાયો અને સાધુઓની સઘળી સાધના તેના માટે જ દોય છે અરિહ તો પર્વ બ્યારે દીક્ષા લે છે, ત્યારે ‘તમો સિદ્ધાણ’ એ પાઠનો જ ઉચ્ચાર કરીને સમાધિકની

પ્રતિજ્ઞા અગ્નિકાર કરે છે આ રીતે સિદ્ધ લાગવ તો અસિદ્ધિ તોને પણ માનનીય છે, તો છદ્મસ્યો માટે (અપૂર્ણ જ્ઞાનવાળાઓ માટે) કહેવું જ શું ?

તાત્પર્ય કે સુખ મનુષ્યે મુક્તિ મોક્ષ કે પરમપદને અતિમ ધ્યેય માનીને તેના એક સાધન તરીકે ધર્મારાધનને પોતાનું તાત્કાલિક ધ્યેય ણનાવવાનું છે

૧૧-ધ્યેયની પ્રાપ્તિ ક્યારે થાય ?

ધ્યેયની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે સિદ્ધિ કે સફળતા સાપડી ગણાય છે આ સિદ્ધિ માટે જૈન મહર્ષિઓએ પ્રણિધાન, પ્રવૃત્તિ અને વિઘ્નજય એ ત્રણ ઉપાયો દર્શાવેલા છે તેમાં પ્રણિધાનનો અર્થ છે ધ્યેય પ્રત્યેની એકાગ્રતા, પ્રવૃત્તિનો અર્થ છે ધ્યેયને અનુસરતા કાર્યનો આરંભ અને વિઘ્નજયનો અર્થ છે, તેમાં આવતા વિઘ્નોને જિતવાની હિંમત

ધ્યેયની એકાગ્રતા એટલે ધ્યેયનું ચિંતન, ધ્યેયની વારંવાર વિચારણા ‘મારે કવિ થવું છે’ એ વિચાર વારંવાર કરનાર આખરે કવિ થઈ શકે છે. ‘મારે વક્તા થવું છે’ એ વિચાર વારંવાર કરનાર આખરે વક્તા થઈ શકે છે એ જ રીતે કલાકાર, વ્યાપારી, સમાજસેવક, દેશનેતા કે સાધુતાનો નિરતર વિચાર કરનાર છેવટે તે તે અવસ્થા પામી શકે છે એના ઉદાહરણોનો જગતમાં તોટો નથી પરંતુ આપણી કમનસીબી એ છે કે આપણે જીવનનું ધ્યેય જ સમજ્યા નથી એ સમજાય પણ શી રીતે ? જીવનની ચાલુ દરેકમા એવા અટવાઈ ગયા છીએ કે આખો દિવસ ધમાલમાં જ વ્યતીત થાય છે અને કદી યોરો સમય મળે તો તેમાં

આરામ લેવાની કે પ્રમોદ કરવાની ભાવના પ્રકટે છે, એટલે
કેઈ નાટક, સ્ટ્રીનેમા, સંગીતસમારણ, નાચરગનો જલસો
કે ચતુરગી ક્રિકેટ મેચનો રંગ જામ્યો હોય ત્યા પહોંચી
જવનું દિવ સાવ છે, પરંતુ થોડીવાર એકાતમા બેસીને
જવન પર, જવનના મેચ પર વિચાર કરવાની વૃત્તિ ઉદ્
ભવતી નથી.

જે મનુષ્ય પોતાનું ધ્યેય કે ગતવ્યસ્થાન જાણતો
નથી તે કયા જવાનો ? એક વાર મુંબઈના સેન્ટ્રલ સ્ટેશન
ઉપર અમે એવા માણસને જોયો હતો કે જે પ્રવાસીઓની
હારમા ઊભો રહીને પોતાનો વારો આવતા ટીકીટ-માસ્તર
આગળ ટીકીટ માગવા લાગ્યો હતો, પણ સ્ટેશનનું નામ
જાત્યો નહતો તેને ટીકીટ-માસ્તરે કહ્યું કે 'કયાની ટીકીટ
જોઈએ છે તે જાણી બેહો.' ત્યારે તે માણસ માથું
ખજવાળવા લાગ્યો, પણ કેઈ ચોક્કસ સ્ટેશનનું નામ જાણી
શક્યો નહિ ટીકીટ-માસ્તરે તેને ફરીથી કહ્યું કે 'મીસ્ટર !
કયા સ્ટેશનની ટીકીટ જોઈએ છે, તેનું જણી નામ આપો.'
ત્યારે પેલાએ કહ્યું કે મને 'તે સ્ટેશનની ટીકીટ આપો.'
અને ટીકીટ-માસ્તરનો મિલજ ઉઠળી આવ્યો તેણે
જેરથી કહ્યું 'યૂ કુલ ! ગેટ આઉટ !' એટલે 'અર !
મૂખ !' તુ અહીંથી દૂર ચા !' અને બધા મનુષ્યોના
ખડખડાટ હાસ્યની વચ્ચે પેલો મનુષ્ય ત્યાંથી ચાલતો ગયો.

પોતાનું ગતવ્યસ્થાન કે ધ્યેય ન જાણવું એ સ્થિતિ
જે ખરેખર હાસ્યાસ્પદ જ હોય તો આપણી સ્થિતિ
સ્પદ જ છે આપણે જવન અને વિધવિધ

કરીએ છીએ, પણ તે શું ધ્યેયથી કરીએ છીએ તે બહુતા નથી જો. જીવીને દિવસોજ પૂરા કરવાના હોય તો એવું કાગડા-ફૂતરા પણ કયા નથી કરતા ? મનુષ્ય તરીકે આ પ્રમાણે જીવવું આપણને હરગીઝ ચોભા આપતું નથી.

તેના પહેલા ઉપાય કે પહેલા પગથિયાની આ સ્થિતિ છે, ત્યાં બીજા અને ત્રીજા ઉપાયની વાત શી કરવી ? તાત્પર્ય કે બન્યારે આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય એ છે કે જીવનનું ધ્યેય બરાબર મમજી લેવું અને તેના પર વારંવાર વિચાર કરીને તેને દૃઢ કરવું.

૧૨-વિચારશક્તિનું મહત્ત્વ

મનુષ્ય, માનવ, મનુજ એ શબ્દોમા એક યા બીજા પ્રકારે મન ધાતુનો પ્રયોગ થયેલો છે અને અંગ્રેજી ભાષામા પણ મનુષ્યને માટે મેન્ (Men) શબ્દ વપરાયેલો છે, એટલે મનન કરનાર-વિચાર કરનાર માણી તે જ મનુષ્ય એમ સમજવાનું છે પરંતુ ઘણા મનુષ્યો પોતાની આ વિશેષતા જૂલી ગયા છે અને ‘વિચારથી શું થાય ?’ એવો પ્રશ્ન પૂછવા લાગ્યા છે અને તેમને જણાવવા ઈચ્છીએ છીએ કે વિચારથી સર્વ કંઈ થઈ શકે છે, કારણ કે સર્વ ક્રિયાઓનું મૂળ વિચારમા જ રહેલું છે જમીન પર ખેતી થઈ, બાગબગીચા બન્યા, મંદિર અને મહેલો રચાયા, તે બધું વિચારથી જ થયું. દરિયામા વહાણો દોડવા લાગ્યા, સ્ટીમરો સફર કરવા લાગી અને જલકિશતીઓ પાણીની બીતરમા પેસીને શુભ પ્રવાસ કરવા લાગી, એ પણ વિચારથી જ થયું. વળી આકાશમા બહુનો ઉડવા લાગ્યા,

વિમાને ઝડપી મુમાફરી કરવા લાગ્યા તથા સ્પુતનિકો અને
બાહ્યકો નિમિષમાત્રમા સેકંડો માર્ગભ્રમ અતર કાપવા
લાગ્યા એ પણ વિચાર્યો જ યયુ તેમજ નિર્બંધ, વર્તો
અને વિવેચનો, ગીત, ગરબા અને કાવ્યો, નૃત્ય, નાટકો
અને ફીમો તથા વિવિધ પ્રકારના વાદો અને સિદ્ધાન્તો
એ પણ વિચારની જ પરિણતિઓ છે

અમારા છવનમાં અમે વિચારનો અમત્કાર અનેક વાર
નિહાળ્યો છે તેમાના એક એ દટાતો અહી રહ્યું કરવા
છ઼ીએ છીએ સને ૧૯૨૬ થી ૧૯૩૦ સુધી અમે અમદા
વાદના થેઠ ચીમનલાલ નગીનદામ વિદ્યાલયમા મુખ્ય
અધ્યાપક હતા, ત્યારે ગુજરાતી, ચિત્રકામ અને ધાર્મિક
વિષયોનુ શિક્ષણ આપતા હતા તે વખતે એક વાર પ્રાયમિક
પીરણના વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ‘અભયકુમારની
વાત ઠોણ જાણે છે ?’ ઉત્તરમા એક પણ હાથ ઊઠ્યો
થયો નહિ ફરી અમે પ્રશ્ન કર્યો કે ‘ધનાશાસિત્રની
વાત ઠોણ જાણે છે ?’ પરંતુ તેનો ઉત્તર પણ એવોજ
મળ્યો તે વખતે અમારા મનમા એક વિચાર સ્ફુર્તો કે નો
આ વિદ્યાર્થીઓને સરળ ભાષામા આપણી યા-વનીઓ
આપીએ તો જરૂર તેઓ રસપૂર્વક વાંચે અને આપણે
મહામૂલો વારસો સચવાઈ રહે એ વખતે અમે એક જ
પુસ્તક લખ્યુ ન હતું, છાપખાનુ નેયુ ન હતું કે પ્રમદાનો
વિધિ જાણતા ન હતા પરંતુ વિચારની નિકાસી કે દ્વે
અમારી પાસે શ્રી ડીખવદેવ નામકું આક લખ્યું તે
છપાયુ અને પ્રસિદ્ધ પણ યયુ ઠંઠી બીજા

પુસ્તકો રચવાનો વિચાર આવ્યો અને વીર પુસ્તકોની એક શ્રેણી તૈયાર થઈ, જે બાળક થાવળીની પ્રથમ શ્રેણી તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામી એ વિચારની પરપરા ચાલુ રહેતા બીજી પણ પાંચ શ્રેણીઓનું પ્રકાશન થયું અને બાળક થાવળીના ૧૨૦ પુસ્તકો રચાયા તેમાંથી બારતવર્ષના મહાપુરુષોની જીવન કથાઓ તથા મૌદ્ધ્યસ્થાનોનો પરિચય કરાવવાનો વિચાર ઉદ્ભવ્યો અને વિદ્યાર્થીવાચનમાળાનાં ૨૦૦ પુસ્તકોની દશ શ્રેણીની યોજના આકાર પામી આમાંના ૧૮૦ પુસ્તકોનું અમે સંપાદન કર્યું તથા ૮૧ પુસ્તકો બાકે લખ્યા આ રીતે દેખનની ધારા ચાલતી જ રહી. આજે અમારી નાની મોટી રચનાઓનો આકેડે ૨૬૮ સુધી પહોંચ્યો છે એક નાનકડા વિચારનું કેટલું મોટું પરિણામ ?

આ પુસ્તકો રચતી વખતે શ્રીમદ્ શાજયદ્રુ જીવન લખવાનો પ્રસંગ આવ્યો, ત્યારે તેમની અદ્ભુત અવધાન-શક્તિએ અમારું આકર્ષણ કર્યું અને અમને પણ તેમના જેવા શતાવધાની થવાનો વિચાર આવ્યો એ વિચારનું અમે વારંવાર રટણ કર્યું, તેમાંથી પ્રવૃત્તિ જન્મી, વચ્ચે વિનો આવ્યા તેનો જય કર્યો અને હેવટે શતાવધાની થયા.

આધુનિક યુગના કેટલાક મર્મર પુરુષોએ આ વિષયમાં જે પ્રયોગો કર્યા છે, તેનો પણ અમે પરિચય મેળવ્યો છે, તેથી જ ભારપૂર્વક ઠહીએ છીએ કે વિચાર એ કોઈ ક્ષણતુ કે નકામી વસ્તુ નથી, પણ મહાન ઘટનાઓ રૂપી ઇમારતોને ચણનારી ગજર ઇંટો છે, એટલે તેનું આલબન અવશ્ય લેવું જોઈએ

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

[સ્પેશીઅલ નં. ૧]

સ્વસ્તિ

પાન વધારવા, મગજ માત રાખવા, યાદગતિ
સારી કરવા, શાત નિદ્રા માટે, ગરીરને માલીસ
કરી સ્ફૂર્તિ મા લાવવા માટે દરેક ઋતુમાં દરેકને માટે
ઉપયોગી છે કિમત મોટી બાટલીના રૂા. ૪-૦૦,
નાની બાટલીના રૂા. ૨-૦૦

સગીઝ નીરોગી રાખવા માટે આકર્ષક યોગાશ્રમ
ચિત્રપટ અમારે ત્યાંથી મગાવગો. કિમત પેપર
માથે રૂા. ૨-૫૦

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

હાદર, મેન્દલ રેલ્વે,
મુંબઈ-૧૪

Elegance in Velvet

Rich smooth feminine velvet Such luxury
near you. Choose in 'ASHOK' velvet
will bring you many pretty compliments.

ASHOK VELVET MANUFACTURING CO PRIVATE LTD

Selling Agents Messrs V Chatrabhuji & Co Private Ltd
11 J Market Bombay 2

ઘાય એ છે, પણ પડિત મહાશયોએ તેનો અર્થ માત્ર :
 ઊભો હોય એ જ કયો અને તેથી ગધેડાના ગળે બાંઝી
 ‘અહો બાધવ! અહો બાધવ!’ એમ કહીને બધુપ્રેમ
 દર્શાવવા લાગ્યા.

એવામાં ઝડપથી ચાલતો એક બિટ તેમની સમીપે
 આવ્યો, તે જોઈ ત્રીજા પડિતે કહ્યું કે ‘ધર્મની ગતિ ત્વરિત
 હોય છે,’ એટલે આ સાક્ષાત્ ધર્મ જણાય છે અને ‘ઈંદ્રને
 ધર્મની સાથે જોડવો’ એ શાસ્ત્રનો આદેશ છે, માટે આપણે
 આ ઈંદ્ર ગધેડાને ઊટની ડોકે બાધવો જોઈએ, જોઈ લે.
 શાસ્ત્રાદેશનો અમલ! એ પડિતોએ ઊટને ઊભો રાખી
 કોઈ પણ રીતે પેલા ગધેડાને તેની કોટે બાધ્યો અને ત્યાંથી
 તેઓ આગળ ચાલ્યા.

એવામાં એક નદી આવી તેમાં ખાખરાનું એક
 પાદડું તણાતું જોઈને ચાથા પડિતે કહ્યું કે ‘આવશે વળી
 જે તે તો, તારશે તમને મદા’ એવું શાસ્ત્રવચન છે, માટે
 મને તો આ પાદડું જ તારશે જેઓ આગળપાછાનો
 સબધ વિચાર્યા વિના શાસ્ત્રવચનોના અર્થ કરે છે, તેમના
 હાલ આવા જ થાય છે, પછી પેલા પડિતે નદીના પ્રવાહમાં
 ઝપલાવ્યું અને પાદડાને પકડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ પાદડું
 એમ યોડું જ પકડાય? એ તો પાણીની છાલક લાગતા
 આધુ ને આધુ જવા લાગ્યું અને પાણી ખૂબ ઊંડું
 આવતા પડિતજી ડૂબવા લાગ્યા.

તે જોઈને એક પડિતે કહ્યું કે ‘અહો! આ તો
 સર્વનાશનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો અને શાસ્ત્રવચન એવું

પ્રમનિમૂલક આંકડાઓ

ન્યૂ ઈન્ડિયા

એકધારી પ્રતિ ફરી રહુ છે

ત્ર	પ્રોફિટલ સારી આરુ	રૂપ રૂ
૧૯૫૫	રૂ ૪,૬૭,૪૬,૮૩૬	રૂ ૭,૦૬,૮૭,૭૩૩
૧૯૫૬	રૂ ૫,૬૩,૭૭,૬૬૭	રૂ ૭,૫૬,૮૨,૩૧૧
૧૯૫૭	રૂ ૬,૩૦,૨૮,૬૩૨	રૂ ૮,૪૬,૪૭,૮૨૧

પ્રતિ સ્વ નમ્ર પ્રોફિટલ ને આરુ મળે છે, સામાન્ય
કેવી / અરુ તેના વિરુદ્ધમાં કામગીરીઓ તો પાત્ર છે
આ કિસ્સામાં પત્ર પ્રતિ કપત્રી ને કામગીરીના તમા મેસેજી
કેસેને મળતા અભિપ્રાય જાણવા પડે છે, તમે પ્રતિ પત્ર
અમરા માનવતા આદર્શ ને કોમ્પીટ કામગીરીમાં કોમ
કમને અને કામ આપીએ છીએ.

સસામતી ને મેના ને વર્તમાન

સારવમા મોટામાં મોટા જાનવર પ્રતિષ્ઠા ને મેસેજી

ધી ન્યૂ ઈન્ડિયા આગામી ૬ માર્ચ લીની ૨૬
અમરા મેસેજી મેસેજી મેસેજી

Telegram "PLATINUM"

with Best Compliments

CHIMANLAL MANCHAND & CO.
Jewellers.

Appointed Jewellery Valuers to
Union Govt
of
INDIA

Office
7, Dhanji Street,
Bombay
Phone 28749

Show Rooms
New Queen's Road,
opp Opera house, Bombay
Phone 30321

છે કે ત્યારે મર્વનાશનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે અધુરું
ત્યજી દેનારો પડિત ગણાય છે માટે ચાલો આપણે એને
અધી તણ દઈએ અને અધી ઉપાડી લઈએ ' એટલે તેમણે
ફૂજતા પડિતનું માથું ઉપાડી લીધું ને ધડ જવા દીધું ! આ
રીતે ચારમાથી એક જોડો થયો, એટલે બાકી ત્રણ રહ્યા.

આગળ જતા એક ગામ આંચું, તેમાં આ ત્રણે
પડિતો દાખલ થયા તેમને પડિત બાળી ગામલોકોએ
તેમનો સત્કાર કર્યો અને જમવાનું આમ ત્રણ આંચું, તેનો
સ્વીકાર કરીને આ ત્રણે પડિતો જુદા જુદા યજમાનને ત્યાં
જમવા ગયા ત્યાં એક યજમાને સૂતરફેણી પીરમી તેને
દીર્ઘસૂત્રી (લાળા તાનણાવાળી) ભેટા જ પડિતજીને યાદ
આંચું કે દીર્ઘસૂત્રીપણું અનિષ્ટ છે, માટે આપણે આ
મીઠાઈ વાપરવી નહિ આથી તેઓ કંઈ પણ વિરોધ બોલ્યા
વિના ઊભા રહી ગયા બીજા યજમાને ખાખરા પીરસ્યા
તેને ખૂબ મોટા ભેઈ પડિતજીને શાસ્ત્રવચનનું સ્મરણ
થયું કે 'અતિ વિસ્તાર હોય ત્યાં જરૂર ઉત્પાત થાય છે,'
એટલે આ અતિ વિસ્તારવાળી વસ્તુ મારે ખાવા લાયક નથી
તે ભો મારા પેટમાં જશે તો જરૂર ઉત્પાત મચાવશે એટલે
તેઓ પણ વગર જશે ઊભા રહી ગયા યજમાને પૂછ્યું
કે 'પડિતજી ! આમ કેમ ?' પણ પડિતજીએ માત્ર એટલો
જ જવાબ આપ્યો કે 'એમ જ' હવે ત્રીજા પડિતની શી
સ્થિતિ થઈ તે પણ ભેઈએ તેને યજમાન તરફથી ગરમા
ગરમ વડા પીરસવામાં આવ્યા તેમાં મોયા વતી કેટલાક
ઠાણા પાટેલા હતા એ ઠાણા ભેટા જ તેમને યાદ આંચું

કે 'જ્યા બહુ છિદ્રા હોય ત્યા અનર્થ થાય છે માટે આ બહુ છિદ્રોવાળી વસ્તુથી સચું ।' એટલે તેમણે પણ ભોજન ક્યો સિવાય બિના થઈને હાથ ધોયા અને યજમાનની વિદાય લીધી

ત્રણે પડિતની આ હાલત જોઈને ગામલોકો હસવા લાગ્યા અને 'ભગ્યા પણ ગણ્યા નહિ' એમ કહી મફકરી કરવા લાગ્યા તે પડિતો સ્વદેશ પહોંચ્યા, ત્યાં પણ તેમની હાલત આવી જ થઈ એટલે જેમણે શાળા, કોલેજ કે પાઠશાળામાં જઈને વિદ્યાભ્યાસ-શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો છે, તેમણે પણ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાન પર બરાબર વિચાર કરવો જોઈએ

૧૪-બુદ્ધિના આઠ ગુણો કેળવવાની જરૂર

અધૂરી માહિતીઓ, અસ્પષ્ટ યોધ કે પાગલુ જ્ઞાન આપણને તારી શકે નહિ એ માટે તો તત્ત્વજ્ઞાન એટલે નિશ્ચયાત્મક યોધની જ જરૂર પડે એ તત્ત્વજ્ઞાન સુધી પહોંચવા માટે આપણા અનુભવી પુરુષોએ બુદ્ધિના આઠ ગુણો દર્શાવ્યા છે, તે આપણે બરાબર લક્ષમાં લેવા જેવા છે

શુશ્રૂષા ધ્રુવણ સૈવ બ્રહ્મણ ધારણ તથા ।

ઋદ્ધાપોદ્દોષ્યંવિજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન ધીરુણા ॥

શુશ્રૂષા એટલે મહાગુરુની સેવા તેનાથી તત્ત્વ જાણવાની ઈચ્છા કે જિજ્ઞાસા પ્રકટ થાય છે જ્યાં ઈચ્છા કે જિજ્ઞાસા નથી, ત્યાં કોઈ પણ જાનનુ જ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય ?

ઘ્રુવણ એટલે સદ્ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળવો, તેઓ દિનબુદ્ધિયાં જે કોઈ વચનો કહે તેને કહ્યુંગોચર કરવા

'STAR'
GUINEA GOLD BARS
 OF
MANTAL CHIMANLAL & CO
FOR GLITTERING ORNAMENTS

AVAILABLE IN 1 TOLA 1/2 TOLA 1/4 TOLA 1/8 TOLA & 1/16 TOLA
 WE BUY OLD GOLD AND BARS ORNAMENTS AND OTHER ARTICLES

MANTAL CHIMANLAL & CO.
 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 119, 121, 123, 125, 127, 129, 131, 133, 135, 137, 139, 141, 143, 145, 147, 149, 151, 153, 155, 157, 159, 161, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 175, 177, 179, 181, 183, 185, 187, 189, 191, 193, 195, 197, 199, 201, 203, 205, 207, 209, 211, 213, 215, 217, 219, 221, 223, 225, 227, 229, 231, 233, 235, 237, 239, 241, 243, 245, 247, 249, 251, 253, 255, 257, 259, 261, 263, 265, 267, 269, 271, 273, 275, 277, 279, 281, 283, 285, 287, 289, 291, 293, 295, 297, 299, 301, 303, 305, 307, 309, 311, 313, 315, 317, 319, 321, 323, 325, 327, 329, 331, 333, 335, 337, 339, 341, 343, 345, 347, 349, 351, 353, 355, 357, 359, 361, 363, 365, 367, 369, 371, 373, 375, 377, 379, 381, 383, 385, 387, 389, 391, 393, 395, 397, 399, 401, 403, 405, 407, 409, 411, 413, 415, 417, 419, 421, 423, 425, 427, 429, 431, 433, 435, 437, 439, 441, 443, 445, 447, 449, 451, 453, 455, 457, 459, 461, 463, 465, 467, 469, 471, 473, 475, 477, 479, 481, 483, 485, 487, 489, 491, 493, 495, 497, 499, 501, 503, 505, 507, 509, 511, 513, 515, 517, 519, 521, 523, 525, 527, 529, 531, 533, 535, 537, 539, 541, 543, 545, 547, 549, 551, 553, 555, 557, 559, 561, 563, 565, 567, 569, 571, 573, 575, 577, 579, 581, 583, 585, 587, 589, 591, 593, 595, 597, 599, 601, 603, 605, 607, 609, 611, 613, 615, 617, 619, 621, 623, 625, 627, 629, 631, 633, 635, 637, 639, 641, 643, 645, 647, 649, 651, 653, 655, 657, 659, 661, 663, 665, 667, 669, 671, 673, 675, 677, 679, 681, 683, 685, 687, 689, 691, 693, 695, 697, 699, 701, 703, 705, 707, 709, 711, 713, 715, 717, 719, 721, 723, 725, 727, 729, 731, 733, 735, 737, 739, 741, 743, 745, 747, 749, 751, 753, 755, 757, 759, 761, 763, 765, 767, 769, 771, 773, 775, 777, 779, 781, 783, 785, 787, 789, 791, 793, 795, 797, 799, 801, 803, 805, 807, 809, 811, 813, 815, 817, 819, 821, 823, 825, 827, 829, 831, 833, 835, 837, 839, 841, 843, 845, 847, 849, 851, 853, 855, 857, 859, 861, 863, 865, 867, 869, 871, 873, 875, 877, 879, 881, 883, 885, 887, 889, 891, 893, 895, 897, 899, 901, 903, 905, 907, 909, 911, 913, 915, 917, 919, 921, 923, 925, 927, 929, 931, 933, 935, 937, 939, 941, 943, 945, 947, 949, 951, 953, 955, 957, 959, 961, 963, 965, 967, 969, 971, 973, 975, 977, 979, 981, 983, 985, 987, 989, 991, 993, 995, 997, 999

નેશનલ રીફાઈનરી પ્રાઈવેટ લીમીટેડ

નો N R હાપ ચાલી

ગીઝર્ડ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા, મુબઈ,
 બોમ્બે બુલીયન એસોસિએશન લી. મુબઈ-૨
 તેમજ

ઇન્ડિયા ગવર્નમેન્ટ મીન્ટ મુબાઈમાં માન્ય ગણાય છે
 N R હાપ સીલ્વર નાઈટ્રેટ બનાવનાર અને વેચનાર.

લેમોન્ટરી અને રીફાઈનરી

૮૭ તારવે રોડ, મુબઈ નં. ૭

ફોન નં ૮૨૬૬૫

મરચન્ટસ બુરીયન મેનીઝ
 એન્ડ એસોસિયેટ્સ ડિપાર્ટમેન્ટ
 ધનજી સ્ટ્રીટ, મુબઈ ૩

તાર ARGOR

કે ‘ન્યા બહુ છિદ્રા હોય ત્યા અનર્થ થાય છે માટે આ બહુ છિદ્રોવાળી વસ્તુથી સચું !’ એટલે તેમણે પણ લોજન કયો સિવાય બીજા ચંદને હાથ ધોયા અને યજમાનની વિદાય લીધી.

ત્રણે પડિતની આ હાલત જોઈને ગામલોકો હસવા લાગ્યા અને ‘બધ્યા પણ ગધ્યા નહિ’ એમ કહી મસ્કરી કરવા લાગ્યા. તે પડિતો સ્વદેશ પહોંચ્યા, ત્યાં પણ તેમની હાલત આવી જ થઈ એટલે જેમણે શાળા, કોલેજ કે પાઠશાળામાં જઈને વિદ્યાભ્યાસ-શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો છે, તેમણે પણ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાન પર બરાબર વિચાર કરવો જોઈએ.

૧૪-બુદ્ધિના આઠ ગુણો કેળવવાની જરૂર

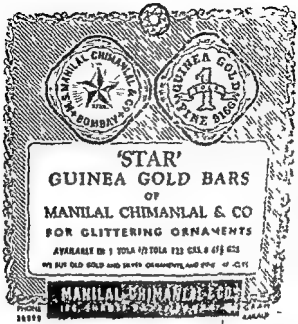
અધૂરી માહિતીઓ, અસ્પષ્ટ બોધ કે પાગલું જ્ઞાન આપણને તારી શકે નહિ એ માટે તો તત્ત્વજ્ઞાન એટલે નિઃસ્વાત્મક બોધની જ જરૂર પડે એ તત્ત્વજ્ઞાન મુખી પહોંચવા માટે આપણા અનુભવી પુરુષોએ બુદ્ધિના આઠ ગુણો દર્શાવ્યા છે, તે આપણે બરાબર લક્ષમાં લેવા જેવા છે.

શુશ્રૂષા શ્રવણ દૈવ પ્રહણ ધાર્મણ તથા ।

ઋદ્ધાસ્પોદ્દોષ્યવિજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન ધીગુણા ॥

શુશ્રૂષા એટલે મહાગુરુની એવા તેનાથી તત્ત્વ જાણવાની ઈચ્છા કે જિજ્ઞાસા પ્રકટ થાય છે. ન્યા ઈચ્છા કે જિજ્ઞાસા નથી, ત્યાં કોઈ પણ જાનનું જ્ઞાન કેવો ગીતે પ્રાપ્ત થાય ?

શ્રવણ એટલે મહાગુરુનો ઉપદેશ સાંભળવો, તેઓ કિતબુદ્ધિયા જે કોઈ વચનો કહે તેને કહ્યુંજોયર કરવા.

નેશનલ રીફાઈનરી પ્રાઇવેટ લીમીટેડ

ની N R હાથ ચાલી

ગીઝર્વ બે ૬ ઓક દરિયા. મુબડ,
બોમ્બે સુન્નીયન એમોસીએશન ની મુબડ-૨
તેમજ

દરિયા અનન નેટ મીટ મુબડ્ડે માલ્ય ડાયેન છે
N R હાથ સીલ્વર નાટ્રેટ બનાવનાર અને વેચનાર.

લેમોસ્ટરી અને રીફાઈનરી
૮૭ ના દેવ પા, મુબડ નં. ૭
ફોન નં ૮૭૬૫

મર્ચન્ટ ફીચન મેનીંગ
બે એન્ડ લીમીટેડ
પંચ રૂપ, મુબડ. ૩
ભા. ARGOR

વિશ્વરૂઢ પ્રભુ મહાવીરનો મહામત્ર અહિંસા
ભારતને ખૂણે ખૂણે અને અન્ય દેસોમાં
અહિંસાપ્રચાર અને અભયદાનના

વ્યાપક કાર્યો કરતી

મુખર્મી શ્રી જીવદયામંડળીને સહાય કરી

— અભયદાનનું પુન્ય મેળવો. —

રૂા ૧૦૦૧), રૂા ૫૦૧ કે ર૫૧) સ્થાયી ફંડમાં આપી
અનુક્રમે મંડળના પેટ્રોન, ડોનર કે લાઈફ મેમ્બર બનો.

— ઐશ્વિક મંદો મોકલી મળાય કરો —

મં મોકલવાનું ફોર્મ —

માનવ મત્રાઓ

મુખર્મી શ્રી જીવદયામંડળી.

૧૪૬, શગર બાગર, મુખર્મી-૨

પ્રામાણિકપણે એજ અમાને મુદાલેખ છ

જુનામાં જુના જૈન ગાંધી

કેસર કરતુરી, અબગ, બરાસ, સોપાયાદીના વરખ, મોનાયાદીનું
ખાદુ, દયામધુપ, વાસણેપ, ગોરુચદન, શિનાચીત, ચદન, ચદન-
તેપ, પીપગમૂગ, હીંગ, અગરબત્તી, કોરી, અસલ, તપસી
આરામ બામ, શાંતિ ટોની પીસ (કસ્તુરી અગરની ગોળીઓ)
તથા શાંતિસ્નાન વગેરે અનુબનોનો સમાન મળવાનું ધ્યાન —

શા શાંતિલાલ ઓધવજીની ફાં.

૩૧૭, જુમા મસજીદ ચોક, મુખર્મી નં ૨

ટે નં ૨૭૫૨૩

પ્રહણ એટલે કહેવાયેલા વચનોને બરાબર પકડવા એક કાને સાંભળવું અને બીજા કાને કાઢી નાખવું, એને પ્રહણ કહ્યું કહેવાય નહિ.

ધાગણુ એટલે પકડેલી વસ્તુને ધારી રાખવી, યાદ રાખવી.

હિલ એટલે સાંભળેલા, અહણુ કરેલા તથા ધારેલા વિષયના સમર્થનમાં તર્ક અને દષ્ટાન્ત વિચારવા.

અપોહ એટલે છુત, ગૃહીત અને ધારિત વિષયના અભાવમાં શી આપત્તિ, તુચ્ચાત વગેરેને તર્ક-દષ્ટાન્તથી વિચારવું.

અહીં અમે સ્પષ્ટ કરવા ઇચ્છીએ છીએ કે આ જગતમાં માત્ર બે જ મનુષ્યોને પ્રશ્ન ઉડતા નથી એક તો જે પૂરે પૂરો જડ છે અને બીજો જે પૂરેપૂરો જાની છે તે સિવાયના સર્વ મનુષ્યોને પ્રશ્ન ઉડવાના એટલે તેમના અનર્તુ યોગ્ય સમાધાન થવું જ જોઈએ.

અહીં થોડી સ્વાનુભવની વાત કહીએ તો ઉચિત જ હોવાશે, અમે શાળામાં અભ્યાસ કરતા હતા, ત્યારે શિક્ષકેને પ્રશ્નો ખૂબ પૂછતા હતા તેનું કેટલીક વાર યોગ્ય સમાધાન થતું અને કેટલીક વાર યોગ્ય સમાધાન થતું નહિ. ધાર્મિક વર્ગમાં પણ ઘણી વાર આવું બનતું, તેથી અમને એમ લાગતું કે આ પ્રશ્નોના તેમની પાસે કોઈ જવાબ નથી, માટે અમને બેસાડી દે છે તે જ વખતે અમારા મનમાં એવી શંકા પડુ ઉત્પન્ન થતી કે તેઓ જે કંઈ શીખવે છે, તે સાચુ હોવાની ખાતરી શી ? એટલે પ્રશ્નોત્તર એ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ

માટે અતિ મહત્વની વસ્તુ છે, એવો સરકાર અમારા મન પર એ જ વખતથી પડેલો અને તે સમય જતા ખૂબ દૃઢ બનેલો. તેથી જ મોટી ઉમરે અમે વિદ્યાર્થીઓને ધાર્મિક જ્ઞાન આપવા માટે પ્રશ્નોત્તરી લાગ પડેલા, બીજા તથા ત્રીજાની રચના કરી છે અને તે પાઠશાળાના તથા અન્ય વિદ્યાર્થીઓને ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ પડી છે વળી અમે પ્રભાધટ્ટીનાનુસારી પચ્ચપ્રતિક્રમણની સર્વોપયોગી આવૃત્તિ તૈયાર કરી છે, તેમા પશુ સૂત્રપરિચયપ્રસંગે પ્રશ્નોત્તરી આપી છે અને સ્મરણકલા તથા બીજી કૃતિઓમા પશુ ન્યા ન્યા વિષયને વધારે સ્ફુટ કરવાની જરૂર જણાઈ ત્યાં ત્યાં પ્રશ્ન અને ઉત્તરની યોજના કરી છે આ રીતે અમે પોતે ઉદ્ધાપોહ, શકા-મમાધાન કે પ્રશ્નોત્તરને ખૂબ મહત્વ આપીએ છીએ.

અર્થવિજ્ઞાન એટલે ઉદ્ધાપોહ દ્વારા અર્થના વિશિષ્ટ કે વિશદ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ આપણને કેઈ પણ અર્થનું વિશદ જ્ઞાન ત્યારે જ થાય છે કે જ્યારે તેમા જ્ઞમ, સંશય અને વિપર્યય એ ત્રણ દોષો હોતા નથી.

તત્ત્વજ્ઞાન એટલે આ વસ્તુ આ જ પ્રકારની છે, એવો નિશ્ચયાત્મક બોધ.

બુદ્ધિના આ શુભો કેળવી તત્ત્વજ્ઞાન સુધી પહોંચીએ અને તેના આધારે જીવનનું ધ્યેય સમજીને તે પ્રમાણે વર્તવાનો પ્રયત્ન કરીએ, તો આપણું જીવન સફળ થવામા કેઈ સંદેહ નથી.

इति षष्ठम् ।

અમારા માનવતા કદરદાન આહ્વાને

સમયસરની મૂલ્યના ક્ર

ની અને જાણીતી જુદીમાર્ક સ્થાપિત ૧૦૦ નંની પુનઃજી પેઢી

મુખર્ક, કુનરી પાવાગવીના જગમિદ્ધ

દાતુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા

૨ ૭ ૨૬ ૬

૩ ૬ મા ૬

અમારો ખરીદતા પડેના માનવતા આહ્વાનું લગ દોરીએ છીએ ૩

દીનજર, મદનપુરા, શેખમેમન સ્ટ્રીટ, મુનજી એના મારખા ૩ જવેગી

જાનના વત મા મેઈ પજી દુકાને અમારા મુલ્યાઓ વેચાતા મળતા

થી. નોખી ગખશો કે અમારી લુની જાણીતી દુકાન કુનરી મધ્યે

૬, સેમ્યુઅલ સ્ટ્રીટ, પાવાગવી, મુખર્ક નં ૬ એ ઠેકાણે આવેન છે

ના નકલી સુરમાઓથી સાવધાન રહો :-

— સમયસરની ચેતવણી —

અમારી ખાટીઓની પેરીંગ 'ગોડ' તેમજ બેકે ખાલુ કાગળની રજીસ્ટર્ડ

માર્કની મીન તથા અમારું નામ જોઈ તપાસી ખાતો કરી લેવી

અમારા મોઈ ટેન્વાસર ૩ એજન્ટ નથી હતા અમારી એક જ

દુકાને નીચેના ટેન્વાસે મળે છે

ખદાર ગામના ઓડીશા ઉપર પૂરતું ખ્યાન આપવામાં આવે છે

દેાન નં ૭૦૫૬૬ કરશે તો સુરમા પેગ્ગેલા પગાચાજવામા આવશે

ડોન્ટની મૂલત સમાદ મેળવો

મામારે પુરોષા મારે, ગુરુવારે સ્ત્રીઓ મારે મનાજે ૧૦ થી ૧૧

— અમારું એક જ ઠેકાણું —

જગમિદ્ધ દાતુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા

૭૬, સેમ્યુઅલ સ્ટ્રીટ, કુનરી પાવાગવી, મુખર્ક નં ૬